

tes de morats; els pits, plens i blancs, rebentats a cops de puny; els llavis migpartits per les dents d'aquelles feres; els cabells d'or arrencats a grapat i els braços desflorigats barbrament...

Va veure, quan la luxúria i la cobdícia dels monstres restaren satisfetes, el desenllaç d'aquella realitat esgarrifosa. Va veure dugues mans peludes, enormes, negres, estrenyent aquell coll formosíssim. Va veure la llengua penjant i els ulls sortits. Va veure, per la finestra que els monstres havien deixada oberta al fugir, la claror de la lluna, l'argentada lluna de les xardoroses nits sicilianes, i huminant placivoltament aquella escena horrible...

Victor Català
(L'Escala, 1869-1966)

PARRICIDI

La Lena estava intranquil·la, neguitosa: mentre va veure el seu home a casa, tingué coratge, com si aquell infelicitet la preservés d'un perill amb sa sola presència; però, així que En Felet s'aixecà i féu la darrera pessigolla al nen i fregant-se els llavis amb el revés de la mà i encastant-se la suada barretina se dirigí pausadament cap a la porta, amb aquell pas incert que tenia d'un temps ençà, a ella va fallar-li el cor. Li vingueren intents de demanar-li lo que no li havia demanat mai: que li fes una estoneta de companyia, que no la deixés sola aquella nit... però de seguida el record de l'*altre*, com si fos un mos de ferro, li aturà la paraula. I En Felet sortí; ella va sentir el *clic-clic* de la clau com dues martellades en els polsos, i una suor d'angoixa li enrosà el front.

Havia agafat por d'ençà que l'*altre* la va escometre a entrada de fosc a la font per dir-li que aquella mateixa nit deixés la finestra oberta, que *sabia tot lo d'ahir*... i havien de parlar. Se quedà sanglçada, puix se refava que ell era a França: li havia dit que l'anada duraria més de dos mesos!

El menut, veient sa mare muda i quieta, baixà de la cadireta de braços, i anà a tocar-li la cara amb ses manetes fresques.

—Mama... mida tin tatà!...

I li ensenyava el ganivet de llescar pa, lligat amb una veta, per l'anella de llautó del cap del mànec.

—Que no et facis mal, fillet —va dir-li, tota dis-treta, sense saber bé lo que deia ni lo que mirava.

El nen, cridant alegrement: —*Oi, adil... Oi, adi!*...— començà a córrer per la cuina, arrossegant darrera seu el *tatà*.

El rellotge de caixa de la sala... *clinc, clinc, clinc!*... va picar hores amb espinguet adelerat. Eren les vuit. La Lena botà en la cadira com si li haguessin donat una vergassada. Apressarada i nerviosa rentà els plats i endreçà la cuina. Tan tost hagué acabat, prengué el nen de la mà per dur-lo al bressolet que li tenia vora el llit gran. El menut no havia deixat son *tatà*, i, tot muntant l'escala, el ganivet, lligat al cap de la veta, anava petant de graó en graó.

A tres quarts de nou, el Titet dormia com un angeló, i ses manetes grassones i llefiscoses semblaven dues pilotetes d'argila sobre la blancor de la roba.

La Lena obrí la finestra: no feia lluna, i tot l'hort era un tou d'ombra en la que bellugaven altres ombres més espesses que semblaven fantasmes: eren els arbres, remoguts per un lleuger ventet, que, com fresca manyaga, llicava per les galtes de la Lena, esbullant-li els cabelllets dels polsos. Aquella frescor li va donar esgarrifances, i, ajustant una mica els dos batents de la finestra, s'assegué vora el llit. Amb el cap baix i la mirada fixa, se lliurà a estranyes meditacions.

Passà una estoneta.

A baix, a l'hort, se produí una petita remor de mates remogudes, i poc després dos puntets verdosos relluïren en la fosca, darrera el badall de la finestra: les dues fulles s'apartaren una mica i passà un cap de trets vigorosos i celles frunzides. Tan pensativa estava la Lena, que no s'hauria adonat de res si ell no li posa una mà sobre l'espatlla: llavors s'aixecà d'un bot, xisclant:

—Què tens? —li va fer, malhumorat.

L'home ajustà la finestra i retornà lentament cap a la Lena: va agafar-la d'un braç, atraient-la cap a si;

li clavà la mirada en el rostre —encès com una ro-sella—, i se la guaità amb fixesa, sense pestanyejar: ella estava confosa, no sabia què fer ni què dir, i girà el cap per fugir d'aquells ulls esquerps que semblaven punxes.

Llavors ell l'abraçà dolçament pel cos i va fer:

—Que no saps que he tornat perquè t'enyorava?... No m'hi puc estar, lluny de tu, per més que vulga.

I així junts, cara a cara, anava mirant-se-la gelosament, mig entendent: de sobte, relligà amb violència els dos braços ferrenys, que estrenyien mateix que cordes, i, encastant-la a son pit, començà a besar-la i rebregar-la en un furios rampell de carícies.

La Lena tirà el cap enrera, mig ofegada... Prou que el coneixia ella, el geni estrany i tempestuós d'aquell home que l'estimava com un boig i que la mataba a força d'estimar-la.

—Prou... prou... —gemegà a la fi, dolorosament; però ell seguia masegant-la sense fer-li cas.

D'improvís, com ho feia tot, afluixà els braços, i rebatent-la cap al llit, forollà:

—Despulla't.

I mentre ella, defallida, rodant-li el cap, l'obeïa, ell, fosc i neguitós, se posà a passejar per la cambra, amunt i avall, amunt i avall... S'entrebançà amb una veta, espolsà la cama, i el ganivet, el *tatà* del menut, rodolà fins als peus del llit gran.

La Lena jeia... el cabell ris tot afluixat, els llavis encesos, el coll blanc i gras, i l'ample pit inflant-se sota el llenç de la camisa; fresca, atractívola, en plena joventut...

L'home s'hi acostà, esquerp, les venes del front grosses. Ella obrí els braços, somrient amb certa basarda.

—Vine... —i els hi enronjà al coll. Ell la deixà fer; però baixet, molt baixet, com si volgués dir-li un secret o fer-li una festa, li preguntà a cau d'orella:

—Ecolta, tu: qui era?...

Com mossegada per un escorpió ella el deixà anar: arribava el moment temut.

—Què vols... dir? —murmurà amb esforç.

—Ja m'ho pensava, que no l'aguataries la paraula de no mirar-te a ningú més!... Així vas néixer i així has de morir; però, al manc, digue'm qui és...

La veu d'ell era baixa i tranquil·la, però a ella aquella mansuetud no l'enganyava pas.

—Qui? —afegí amb prou feina.

—El d'ahir...

I la besava amb suavitat, en els ulls, en la boca. Ella tremolava de por i recollí tota la seva serenitat per mentir.

—No t'entenc... no sé pas...

Una onada de sang envermellí la cara de l'home.

—Mentida! T'he dit que ho vull saber!...

—Però si...

La vermellor s'enfosquí i el respir xiulà com si passés per un canó de canya.

—Jo vaig veure-ho. Ho saps? Jo vaig veure-ho; ahir nit, quan se despenjava d'aquesta finestra... Si l'hagués conegut avui li hauria tret les tripes; però tant se val! Serà demà... Tu tingue'n tants com vulgues: tots hi petaran d'un en un!

A ella els llavis, blancs de terror, li tremolaven seguit, seguit.

—Te juro, Pau...!

L'home sentí que quelcom roent li abusava el cervell.

—Mentida, te dic, lladrel... No em facis encegar i digue'm qui és d'una vegada o, si no, t'ho faré vomitar a la força!

Un espant infinit paralitza la llengua d'ella; l'home, començant a perdre la serva, li posà les dues mans al coll.

—Ho vols dir? Sí o no? —barbotejà, amb veu ronca i trèmula.

—Deixa'm anar, Pau! —xisclà forcejant per escapar-se.

Però aquell home, que de seguida cremava com l'esca, fora de mare i enflonit per la resistència, ja no sabia lo que es feia, i, tot escopint ultratges i sarcasmes, estrenyé el coll blanc i tou, enfonsant-hi, implacables, sos dits de ferro.

Ella debatia desesperadament cames i braços, saltava, se revinclava, cocejant, mossegant, esgarrapant, destrossant com una fúria tot lo que trobava; però ell, amb els ulls fora del cap, i els cabells esvalotats, espremia tota sa força per escanyar-la, llançant grunyts de fadiga i carrisquejant les dents.

La lluita fou breu. A la fi, la pobra dona, acabades les forces i estroncat l'alè, deixà anar cames i braços i quedà com un soc. Tenia el nas ple de sang, el blanc dels ulls vermell, un pam de llengua a fora, sense aparença humana: les ninetes blaves, enrondades d'un cèrvol sagnós, immòbils i fixes, semblaven mirar en cara, esparverades, son botxi.

Quan ja no la sentí debategar, afluixà les mans amb recel, i després, com poruc de que se remogué altra vegada, se llançà ràpidament als peus del llit. Recordava haver vist una eina dolenta... L'enfonsà una, dues, tres... quatre vegades?... No ho sabia pas; fins que la mà li digué prou, aturant-se sobre aquell montoll de carn i robes fumejants.

Començava a revenir-se quan sentí soroll i barboteig de malediccions a baix. Mirà a l'entorn i les sanges se li gebraren: el terror havia esclatit sobtadament ses potències entenebrides, com un llamp esclareix la gola de l'abim. No li quedava sinó un camí... i, quasi al mateix temps que entrava en la cambra En Felet, begut com de costum, l'assassí saltava per la finestra. La butxaca de la brusa se li enganxà en el llisquet del finestró: donà estrebada i desaparegué.

En Felet venia molt cremat: l'havien tret de la taverna amb bones paraules, i aquella feta se li havia clavat mateix que un clau en el cervell enterbolit; volia dir pestes, però la llengua se li entrebancava lo

mateix que els peus. Per més vergonya, tornant cap a casa —lluny del poble dos trets de bala—, com que era tan fosc i ell no sabia on les donava, s'havia errat un pèl del camí i caigut enmig dels esbarzers del marge: amb pena i treballs havia pogut eixir-ne, ben engarrinxat de mans i cara.

—Va... tua! —grunyia, enquimerat, tombant d'una envestida, amb les *esses* que feia, el llum encès que hi havia sobre la caixa.

Maldava per despullar-se i, no podent desseixir-se'n, s'ho deixà córrer.

Palpà el llit.

—Lena!... Le...naa!... —i mastegava, amb la llen-gua gruixuda i estoposa—. Osquel... Fes... te enllà!...

—empenyent, a les palpentes, el cos xop i calent en son bassal de sang. Després, arrapant-se al peïge, s'enfilà al llit com va poder i s'hi deixà caure pesadament, panteixant.

—Pfuuu!...

Al cap d'un minut roncava.

A les vuit del matí, el Titet va despertar-se, rient i fregant-se els ulls amb els punys closos.

—Mama... mama!... —piulà com un aucellet.

Ningú li tornà contesta. Com passava així sempre que sa mare era per baix o fora de casa, no s'amoïnà. Aixecant els peüets, començà a jugar, pessigant-se les boletes rosades dels ditets i retorcent-se i esclafint rialletes a cada pessigolla.

Però passà un quart i un altre i la criatura, avorint-se, cridà més fort sa mare: no li respongueren sinó els runflets del borratxo. Baixà del bressol i s'acostà al llit: penjava un braç de la morta, ensagnantat, rígid. El Titet va agafar-lo i el pessigà, com feia sempre que volia que sa mare se fixés en ell; però llavors la mare no es mogué, i el pobre menut, impacient i consirós, somicà amb veueta nuada:

—Mama meva... mama meva: nom mam!...

La quietud seguí; fins el borratxo deixà de bufar.

Llavors l'infantó arronsà les espatlletes resignat i sospirà baixet:

—Mama dom.

I, trobant totes les portes de bat a bat, baixà l'escala i sortí al carrer.

Era diumenge, i les hortolanes tornaven del mercat: el vegegen arrimat al pedris, en camisola, la calca tota compungida.

—Mireu aquesta criatura, com ha fugit!

I una d'elles, ficant el cap a la porta, cridà amb espinguet:

—Lena!... Lenaaa! Vine a buscar al nen!

Ni contesta.

—On és la teva mare, filllet?

—Mama meva dom —repetí el menut, signant cap a dins amb son ditet grassó.

—Anem, anem a buscar-la.

I la dona, abraçant-lo i cridant la Lena, se ficà dins i, deixant-se guiar pel Titet, que empenyia cap a l'escala, pujà i arribà a la cambra: llançà un xiscle espaventable i, com boja, se precipità escales avall. —Què hi ha? —van fer les altres, veient-la sortir d'aquella manera.

Ni ho podia dir: tota debatgava.

—Pugeu!... Veniu!... Senyor!...

Totes deixaren els cistells a terra i, empenyent-se, passaren la porta a la una.

Veus aquí lo que van veure:

La finestra, oberta de bat a bat, deixant entrar un doll de claror enlluernadora. En la mateixa paret de la finestra, la capçalera del llit: sobre d'ell, estès, tot reblincat, el cos de la Lena, ja enrampat i fred, renyegant una cama nua, l'altra tapada amb el cobrellit, la camisa arremangada més amunt de genolls, el pit ple de grumolls foscos, la cara brufada, tota clapes morades i roges, els ulls exasperadament oberts i envidriats, els llavis botits a punt d'esclatar, les dents vermelles i penjant de costat tres dits de llen-gua, ampla, pesanta, negra i coberta d'una mena de

borrissol cendros; tenia els dits encarcerats per la suprema crispadura i les ungles plenes de sang; en la que ensopava el coixí, i per la cara, estaven enganxats pellocs de cabells rossos... I al cim de tot, travessar en el llit, jeia En Felet, boca en alt, el cap sobre el ventre de la morta, encara mig vestit i ben ensagnantat de roba, de mans, de cara, de cabells... de tal manera que, a no sentir-se sos runflets, s'hauria dit que era també cadàver. Allí s'havia passat tranquil·lament la nit, després d'haver-se ben rebolcat per fer-se lloc.

A terra hi havia un bassal de sang que s'havia escampat a tota la cambra, escorrent-se en reguerons per la pendent i els junts de les rajoles. Sobre la caixa, el llum, tombat, regalava un rastre d'oli, i en la parra de l'hort, que pujava arimada a la finestra, les cadeneres refluaven alegrement.

Quan les dones començaren a revenir de l'esglai, una va dir:

—S'hauria d'avisar el metge i la Justícia...

—Jo me n'hi vaig, i, mentrestant, desperteu aquest perdut.

I l'hortolana que tenia el Titet el deixà al sol i sortí.

El Titet va ajocar-se vora el llit, i, mullant son ditet d'argila en la sang de sa mare, començà a pintar ratlles sobre les rajoles.

Un cop romput el foc, esclataren les exclamacions com ruixats de bales.

En la cambra s'hi aixecà un guirigai. Totes les dones parlaven alhora de matar, de penjar, d'esquartar...

Una de valenta, encesa de quimera, anà a estirar dels peus el dormilec; una altra, adonant-se de lo que feia el menut, l'aixecà, escruixida.

Llavors el menut revinejà, cridant:

—Upeta!... Vui upeta!...

Demanava l'esmorzar, son platet de sopes de cada

dia; però ningú li va fer cas. Plorà una mica, s'aconsolà de repent i tornà cap a la finestra.

Avançada de bon tros per un remoreig d'eixam, una glopada de gent entrà en la cambra: eren els primers que havien sapigut la nova i venien corrent, sense bleix, per no perdre les primícies de l'espectacle.

Entretant, En Felet, despertat a la força i sotrajuejat de tots costats, no sabia lo que li passava: el rebombori l'atabalà i anava passejant d'una banda a l'altra els ullots encantats i tèrbols.

I entrà gent i més gent, horritzant-se i esvalotant per tandes; tants s'aplegaren dins de la cambra, que no hi cabien, i més d'un tenia que trepitjar la sang del sòl.

Entorn del llit, les dones vociferaven, excitades; i el pobre Felet, més estranyat com més anava deixondint-se, no parava de girar el cap a dreta i esquerra, com preguntant a tothom amb la mirada.

A la fi, una mà repta, estirant un dit nusós, li signà el llit. En Felet mirà amb torpesa: de primer semblà que no veia res; després la gent notà que perdria el color i es posava a tremolar, amb un tremolor tan fort que feia sacsejar el llit i petar la capçalera en la paret.

—Ara és hora d'espantar-se i tremolar, brètol, més que brètol! —xisclaren tres o quatre veus.

Però ell no sentia res, no veia res, fora d'aquella carnisseria espantosa. Estengué els dos braços amb gest desesperat per llançar-se sobre el cadàver, però unes mans forçades l'aguantaren amb violència per la brusa. Llavors, amb els ulls esparverats, badant tanta boca com tenia, tirà el cap enlloc i s'esgarrapà el pit amb fúria: la crudel impressió l'havia sobtat de tal manera que no podia dir res i s'ofegava, s'ofegava amb un gran sofriment.

Una dona, indignada, feréstega, no es pogué estar de donar-li una empenta furieta: amb la sacsejada, En Felet esclatà un plor llarg, estrepitos, desolat.

El cor de malediccions i d'improperis prengué

llavors proporcions alarmadores, i la idea de fer-se justícia per son compte, venjant a l'acte la mort de la Lena, brollà, com un floriment metzinós, en el cervell primitiu d'aquella munió d'éssers exasperats per la vista de la sang. Cada u sentia desvetllar-se els mals instints i posseir-lo un desig de carnatge i violència; i totes les mirades, prenyades d'amenaces, se dirigien, mateix que glavis, cap a En Felet. Llavors aquest, encara inconscient, baixà del llit, brandant insegur, com quan estava ubriac: d'improvís la gent, esfereïda, reculà fins a la paret. En un replec del llençol acabava d'aparèixer el ganivet de llescar pa, ben ple de sang. Per un minut, ningú gosà moure's: després, una vella, aixecant-se les faldilles i petjant de puntetes, s'acostà al llit i, estirant la veta, tota vermella, féu seguir l'eina.

El Titet, a l'adonar-se'n, allargà les manetes, xiscant, rialler:

—Tatà meu! Tatà meu!

L'apartaren d'una revolada i tornà a revinejar, picant de peus i demanant el seu *tatà*.

La indignació de la gent no tenia ja aturador. Les dones cridaven que se l'*havia* de cremar de viu en viu enmig de la plaça, perquè servís d'escarment.

En Felet, així que el singlot li deixà dir paraula, preguntà ansiosament:

—Qui ha... sigut?... Qui l'ha, l'ha mor... ta?

Se miraren uns als altres, escruixits de les preguntes.

—Sentiu?...

—Brètol!...

—Borratxó maleït!

Encara no ho entenien: la vella del ganivet, torcent-se cap a ell, urpint-lo talment amb la mirada perversa i rient sinistrament, arran de la seva cara, li agafà les mans ensagnantades i plenes de llàgrimes, posant-les-hi davant dels ulls.

Sols aleshores la raó il·luminà aquella pobra intel·ligència portuguesa; sols aleshores comprengué que l'acu-

saven a ell, al marit, d'haver dagatejat la seva Lena. En Felet perdé l'esma d'esglai; volgué cridar, protestar, dir que no havia pas estat ell; però, sense ni tan sols acabar d'obrir la boca, caigué rodó, com llampferit, sobre la caixa.

En tant, contava la tavernera:

—Mireu lo que són les coses! Ahir per ahir el vaig treure de casa, de llàstima que em feia... «Vés, infeliç —li vaig dir—, que si no t'haguessin triat per tapadora, ja no te deixarien ésser la riota del poble!»

—Ben mirat —saltà algú—, tu hi tens culpa, en aquesta mort... Si ell no hagués sortit gat de casa teva ja no hauria passat res.

La tavernera se regirà com una vespa.

—Jo! La culpa, jo?! Només mancava aquesta!

Anava a esclatar la baralla quan arribaren, seguits de llarga corrua, el jutge, el metge, el batlle i el senyor rector. Manaren a tothom que sortís de la cambra. Una dona abraçà el Titet, que duia entre sos dits d'argila un esqueix de roba blava plena de taquetes fosques: maldant, maldant l'havia desenganxat del llisquet del porticó, sense saber, l'angelet, que aquella era la millor prova de la innocència de son pare.

Vint-i-quatre hores després, a les deu del matí, tot el poble s'agombolava en la carretera per veure passar l'homeier, a qui la Guàrdia Civil se n'endua cap a Girona, amarrat colze per colze, com un Crist.

Anava abatut, mort, flaquejant-li les cames, la barba sobre el pit, el color de cera. Ja no podia plorar, ja no es desesperava cridant que era innocent. A la fi, ningú se'l creia, tothom li demanava que expliqués lo que havia passat. I ell no sabia res, no es recordava de res...

I estava tot ple de sang, i tenia cara i mans esgarapades i la camisa esqueixada, i un tallet al braç i les calces molles d'oli... mentre sobre la caixa quedava el llum tombat, en les parets i en el pilar del

llit manotades de sang, i més sang en les ungles de la Lena i en el ganivet que li havien trobat a sota.

Amb gran facilitat i perfecta unanimitat de parers, tothom reconstruïa l'escena.

En Felet havia sortit gat de la taverna i arribat a casa seva sense gaire coneixements. Ell solia tenir el vi tranquil, puix no es guardava memòria de que mai hagués inquietat a ningú; però aquella nit, al passar per la cuina, potser havia vist sobre la taula el ganivet de llescar pa, i això, regirant-li males intencions, li havia inspirat la idea del crim. Pujaria a dalt amb l'eina a la mà, i dins de la cambra s'hauria desentrotllat una lluita espantosa. A la fi, la dona havia sigut vençuda per la fúria del borratxó... I que s'havia ben rabejat en el carnatge, el bàrbar. Catorze ganivetades, d'elles nou mortals de necessitat, segons parer del metge. Després, ja satisfet i apaivagat son coratge destructor, s'havia tirat sobre el llit, adormint-se tranquil·lament.

A força de sentir contar aquella història a centenars de vegades en aquell horrend dia, el mesquinet acabà per preguntar-se amb esglai a si mateix si podia ésser certa; si era possible que ell, ell mateix, En Felet en persona, hagués fet lo que li llevaven, hagués donat la mort a la seva pobra muller. I anorreat i destruït per l'horrible sospita, baixà el cap al pes del Destí i es disposà a sofrir resignadament el càstig de sa culpa imperdonable.

—I, encara, doneu gràcies a la borratxera, que vos lliurará del garrot —li havia dit a tall de consol el secretari del poble, que era molt entès en el ram de lleis.

Com la cosa era de si tan clara, ningú es va fixar en la finestra oberta, ni en les ditades de sang que hi havia en els muntants i que baixaven al llarg del tronc de la parra, ni en el rastre de petjades fresques que atravessaven tot l'hort i es perdien bosc endins. Si tenien en son poder el criminal, poc menys que convicte i confés, a què cercar cinc peus al gat?

I el pobre Felet, corsec de dolor i de vergonya, arrossegant les cames i empassant a cada punt, emprengué el camí cap a les presons del rei, escortat per dos benemèrits de cara ferrenya i perseguit per les mirades abusadores i inclements de tot un poble regirat.

D'enmig del darrer aplec que guaitava aquella sortida ignominiosa, dos bracetats grassons s'estiraren cap al pres, i una veueta d'aucell xisclà alegrement:

—Papa!... Papa!...

En Felet s'aturà en sec.

—Fill meu!

Un dels guàrdies li donà una rambada brutal per fer-lo caminar.

Dues llàgrimes com cigrons van botre dels ulls del pobre home.

—Adéu, fill del meu cor! Adéu! Adéu!...

I reprengué son camí.

Ja pertanyia a la *Justícia!*

CARNESTOLTES

La Marquesa d'Artigues s'estava tota soleta en son lloc de costum, en son etern lloc, darrera els vidres del balcó, aclofada en la butaca, amb la tauleta al davant, els impertinents als dits i la pelegrina d'astracan sobre les espatlles seques i ossoses.

Les criades joves se n'havien anat amb la portera a veure l'entrada de la gent a un gran ball de disfresses que tenia molt crit aquells dies, l'administrador havia sortit també a orejar-se i la Glòria, la cambrea gran, després d'aconduir la senyora, s'havia retirat prudentment, enduent-se'n el quinqué, per no desbarbar-la en ses devocions del jorn.

I la Marquesa, estacada al seti per sa immobilitat forçada de paralítica, s'havia quedat immòbil i entenebriu en la gran cambra sense llum.

Joaquim Ruyra
(Barcelona, 1858-1939)

LA FINETA

La Fineta és sola a casa, i la basarda no la deixa dormir. Son pare i sos germans sortiren a sardinals a mitja tarda i no tornaran fins l'endemà de bon sol, perquè volen aprofitar les calades de prima i de matinada. Sa mare, pobreta, algunes setmanes endarrerada se negà en el gran mar negre que a la curta o a la llarga ha d'engolir-nos a tots. La Fineta és sola a casa, i la basarda no la deixa dormir.

Així que veu blanquejar en els vidres entelats de sa finestra el primer llustre matinal, salta del llit, s'afanya a vestir-se i surt a fora el portal de sa casa solitària. La casa és lluny de poblat. S'alça en un pujol, vora la mar, entre figueres i sarments.

Encara és força fosc. Encara la llum del fanal que crema en la cantonada de la casa, davant d'una capelleta, és més potent que la claror de l'alba i fa groguèjar un bon tros de paret. Les figueres, els sarments i les garrotxes negregen pertot arreu. Els arbrets d'atzavara semblen grans canelobres apagats abans d'hora. Arrastellats a lo llarg de la mar ombradissa, van apareixent, grisencs i calimosos, els penyals de la costa, com una llarga processó de fantàstiques verges cobertes amb vels de nuviatge. A frec d'un dels més llunyans, que es destaca sobre el cel, brilla una estrella que es podria prendre per alguna joia d'aquell ressagat. És que encara regna la nit, i el dia pàl·lid no fa més que guaitar-la amb tímidesa

per entre les esclertes de la negrenca nuvolada que amuralla el llevant.

La nina s'asseu en un pedrís i ulleja l'horitzó, cercant-hi la vela del seu pare; però no hi veu res sinó el gran desert d'aigua. La vela que cerca deu ser lluny, lluny, part d'allà de la calitja.

Mentre està ullejant així, ou un estosseu rogallos, es gira, i repara un home que passa pel camí. El cor se li eixampla: ja no està sola. El vianant és un home alt i ferreny que va amb una camisa estripada, sense gec ni armilla, amb unes calces curtes plenes de pellingots, arregussat de braços i descalç, i amb un gaiató gruixut a la mà. La Fineta l'ha conegut de seguida i el saluda amb un ben agradós «Déu-vos-guard»; mes, així que és desaparegut costa avall, agafa por d'aquell home mateix que l'havia encoratjada amb sa presència, i corre tota tremolosa a tançar-se i barrar-se a casa seva.

Aquell vianant és un foraster a qui ningú sap altre nom que el de l'*Home del bosc*. D'ençà que és vingut a l'encontrada viu a la boscuria en una barraca de feixina i gleva, sense altra companyia que la d'un gos de ramat. Fa de carboner i, quan li lleu, es dedica a la pesca, parant filats a les salpes encauades, perseguint els crancs per les crétues de les roques i fent caure, amb esquer i grumeig, als hams de ses canyes, els bissons i les orades que s'acosten a les maresmes en les nits de lluna. A vegades baixa a la cala i ajuda a tirar l'art; però, enllestida la feina, no hi fa estaries: arplega la part de peix que li toca, xiula el seu gos, que, apartat de la gent, el vigila des d'algun cap de roca, i ambdós se n'entren bosc endins i s'allunyen per les penyes. L'amo i el gos se donen més d'un esguard per lo sorruits, per lo roigs de pèl i per lo carnussos. De l'amo ningú ne diu bé ni mal, però tothom se'n malfia. Certament, a la Fineta no li fa goig.

Resta esporuguida dintre sa cambra fins a sortida de sol. El sol li treu totes les temors. Ascendent, xa-

mós, gallard, no sembla el mateix que decadent i tristori se n'anà a la posta el dia abans. Ix de la mar dotat d'una frescor joveçana, com d'un bany sanietós i rejoventidor. El món s'alegra... les colors li tornen... Se diria que les plantes somriuen entre les llàgrimes que han plorades a la nit.

A la nina li sembla impossible que hagi tingut tanta de por. Surt de sa casa i, trescant d'una tira de sarments a l'altra, d'una feixa a la de més avall, arriba a la platja veïna. Allí saltirona alegrement, a peu descalç, per sobre les boves, fresques de rosada. A cada salt hi descobreix una pila de preciositats: petxines, corns, branques de coral, pedres de Santa Llúcia i sabatetes de la Mare de Déu; desferres escopides per la ressaga, que són de qui primer les agafa. Per arriplegar-les millor, es posa de genolls, i de genollons va gambejant fins que la mullena de les boves li xopa els vestits i li penetra a la pell. Llavors s'adona que s'ha mullat de mala manera, s'aparta d'aquell lloc, i, tremolant de fred, se'n va cap al net sorral. També el troba fred i humit. En canvi, una onada que per atzar li ha esbandit els peus era temperada, calentona...

Quines ganes li entren de prendre un bany! La mar està en bonança. Les ones se boteixen amb suavitat, i, amunt i avall del vessant de la platja, es freguen peresosament en la sorra, deixant-la llisa com una planxa de coure brunyida. Algunes seques que brunegen en l'ensenada tan aviat es submergeixen dintre l'aigua com ne reïxen regalimant per tots els fils de la molsa verda que creix en llurs asprositats. Talment sembla que es xalen en un bany de plaer. La cala és solitària, amagada entremig d'altres penyes clapejades de sol i d'ombres moradenques.

La nina pensa que, tan matinet i en paratge tan escondit, ningú la veurà. Fica ses petxines dintre d'una balma, estén son davantal, son sac i ses falldilles en una roca assolellada, i, quan resta en cami-

sa, guaita amb astorament a l'entorn i corre a amagar-se dintre el mar. Allí sent una escalforeta agradosa que es va emparant del seu cos. Tota esllanguida s'ajeu com en un llit, i, amb el cap decantat a la dreta, amb una galta i una orella dins de l'aigua, els ulls mig clucs de galvana i una rialleta als llavis, es posa a bracejar i camejar amb dolç moviment. A pleret a pleret, neda fins a les seques; i, després d'haver pellucat en el banc de musclos, joguineja per les ones tot esclofollant-los i menjant-se'ls. Allí és el seu esmorzar.

Al cap d'una estona entra a l'ensenada la carreta de flames que el sol estén per la mar. L'astre hi envia sos raigs de dret a dret. L'aigua lluu com el llom d'un peix escatós i daurat. L'escuma s'emplataia, i esquitxa espurnes de foc a l'esflorar-se en les roques i el sorral. Fa una brava calor. Però la raconada de llevant no ha perdut encara sa ombra matinerà, on se barregen harmoniosament els bellums que l'aigua envia cap a les penyes i les vibracions rossenques que les penyes projecten cap al mar, que les emmiralla. La nedadora se n'hi va després d'haver-se refrescat amb tres o quatre capbuscades. Allí, vora la platja, s'ajaja sobre una roca fina. Tot just l'aigua li cobreix el cos, el seu cos molsudet, que, mal abrigat, quasi nu, se manifesta com a través d'un cristall pur i verdós. Mes la nina es figura estar ben tapada, perquè, tenint el rostre girat cap a la part assolellada, veu al davant seu l'aigua llustrosa, impenetrable a tot aguait. No es figura que son propi cos esvaeixi darrera seu aquell efecte de llum.

Està bé. Descansa calentona i tranquil·la. No ha de passar mal de cap per a res, ni per al dinar, perquè no l'ha de coure fins que arribi amb el peix el llagut de son pare. Només l'enneguita una mica el pensar que se n'haurà d'anar a casa sense camisa; però, un cop porti les falldilles i el sac, la falla no es coneixerà pas. Per vestir-se s'haurà de ficar en

algun amagatall, perquè, com que no té llençol per a abrigar-se, podria veure's en una vergonya si algú passés llavors per aquells voltants. Amagatalls rail! ... Per altra part, en dies de bonança no sol acudir a aquell esparagol cap altra barca que la del seu pare... I ve-te-la allà que va venint a llargues bordades, a llargues bordades. La nina no pot confondre amb cap altra la vela que tantes voltes ha apedaçat. L'obira amb alegria, com si veiés l'ala d'un àngel familiar. Aquell llagut és la companyia, l'amor i tot lo que desitja. Així que atraqui, ella serà servida al seu pler, perquè un de sos germans anirà en quatre gambades a cercar-li la roba que necessita. Que és joliva, quan s'acosta lliscant per un mar tranquil, la barca que un hom enyorava! La nina la va seguint amb la vista; i, quan en una bordada la vela lluminosa se li amaga darrera de les penyes, li sembla que s'és eclipsat un astre i que el mar s'ha entristit.

Mentrestant no li manca pas entreteniment. En tant que espera la barca, s'entreté contemplant com se retraten en el mirall tremolós de l'aigua els núvols i les gavines que naveguen pel cel. Plau-li també mirar-hi sa cara tendra i bonica de donzella de setze anys. No es recorda de quant temps fa que no se l'havia vista. Té tot el semblant d'una dona, però és més formosa que abans... força més. Sa pell conserva la tendror d'abans, però més ufanosa. Les nines grosses i negres de sos ulls verament escampen claror per sota el pòrtic de seda amb què les ombregen les pestanyes. Quan bada una mica la boca i entre sos llavis encesos llampegua sa blanca dentadura, llavors... sobretot llavors... és quan son rostre resulta més bonicoi.

Tot emmirallant-se va fent postures: ara mig acluca les parpelles; ara somriu... Ho prova tot: fins i tot fa llengotes.

A lo millor del seu embadaliment es sent una xarpada al muscle, es decanta esglaiada, i veu dintre l'aigua, a frec de les seves, les cames vestides d'un

home. Lo primer que se li acut és que deu ser algun pescador que haurà caigut daltabaix de la penya. —I ara! —exclama—; què és això? —I, girant-se més, descobreix la testa de l'intrús. És l'*Home del bosc*. Ella resta sense sang a les venes, freda i esblanqueïda. Els ulls de l'un es fiten en els de l'altre amb una fixesa d'estàtua. Ell està vinculat endavant, amb una de les manasses arrapada al muscle rodó de la donzella. No es mou, però tremola de cap a peus. La gorra li ha caigut, i sos cabells roigs, fustuts i aglutinats, com pelussera d'una closca de coco, pengen a manyocs sobre son front i ses orelles. Sa carassa bonyeguda, de pòmuls boteruts, queixos xuclats i llavis grossos, expressa un neguit estrany. Sos ulls, enclotats i d'un blau d'aigües fondes, tenen cert estrabisme de bogeria. L'alè s'escapa xiulant per sos llavis ressecs.

La immobilitat dura un moment. L'home sembla decidir-se. Una lleu extremitud circula per l'encordillada de músculs i tendons dels seus braços. La Fineta tracta de desviar aquell impuls temible, i, somrient, amb un somris tot desmaiàt:

—Sou un beneït del cabàs! —exclama—. Aneu, aneu.

Però, reparant que ell se li acosta encara més, s'embraveix de sobte, ajunta les celles i crida, amb alarma i enuig:

—Arri d'aquí, poca-vergonya!

Eill s'immuta. Afluixa la mà, es redreça i escampa una mirada a l'entorn. La Fineta aprofitava aquesta ocasió. S'acaba de desempallegar amb una estiregassada, i pega bot cap a la mar fonda. Però de seguida retruny en ses orelles un bramul monstuós:

—Ets peix meu, llissa borratxa!

I al mateix temps sent la falconada del seu seguidor, que la junyeix i l'arbora en sec, empudegant-la amb la bravada de salvatgina que s'exhala de ses robes i de ses carns. Un xisclé esgarrifós esqueixa l'aire quiet de l'ensenada.

En això un gos roig lladra desaforadament al cim d'un penyal, i les gavines que peonaven per la platja aixequen llur vol alarmades. Els ecos contesten als lladrucs. *L'Home del bosc*, que havia començat a caminar amb sa càrrega, s'atura... escolta... —No hi ha ningú —mormola. I, animat d'una feresa bestial, estreny en sos braços sa presa, que es vincla i revincla, cada vegada més desmaiadament; i s'encamina, amb aigua al genoll, cap a les cavernes de la costa. Els peus li llisquen en els líquens del roquetam i no pot anar de pressa. Quan ha donat unes quantes passes, un llampec rossenc s'estén per l'aigua xarolada i en ombra. És el besllum d'una vela que acaba de sortir d'un freu i, ruixada de sol, s'esmuny ràpidament per dins de l'ensenada. Els tripulants han llambregat l'espantosa escena. Muts d'indignació, estan abocats a l'orla, brandant a tall d'armes llurs remes llargs i feixucs.

El primer impuls del raptor és fugir amb sa presa. Després muda d'intent. Deixa la nina, esllanguida i sense sentits, estenallada en una roca, i, arruixat, embriac d'ira, s'encara amb la barca, que l'aborda com una gran au batalladora. Ha desclavat del sòl mari una feixuga pedra i, armat amb ella, es prepara per a la lluita. Mes son coratge minva a manera que el llagut s'atansa i sembla créixer i es sent el soroll de l'aigua, que es rulla roncant davant de la proa, i l'escalf del sol que vessa l'ampla vela, que tapa quasi tot el cel. Aleshores s'espanta, i, groc, esborneia, llença la pedra que enarborava i fuig botant d'una penya a l'altra, seguit del seu gos.

Mai més no ha tornat a l'encontrada. Al cap d'alguns dies la gent no es recorden ni de que al món hagi estat. Sols la Fineta, que ha esdevingut malaltissa, hi pensa, a voltes, amb esborronament: hi pensa amb esborronament i... és estrany!... amb certa mena de compassió i enyorança. A l'hora dels crepuscles, quan està sola al portal de casa seva, s'apodera d'ella un decandiment d'esperit tot somniós i

dolç, i li apar que l'ànima se li'n va, amb la mirada, errant pels penyals de la costa. Pels penyals soledat, soledat per les cales, soledat arreu: no hi troba res més. I li acut una ombra d'idea de que, quan *L'Home del bosc* feia ses aparicions, per allí no hi havia tanta desanimació. Pensa que és una llàstima que aquell home feréstec s'hagués tornat boig, pobret!, i hagués fugit per a no tornar més, mai més, mai més!... I aquest mai més es repeteix dintre el seu cor com aquells ecos que reborsen pels caires d'un congost i s'allunyen, sonant cada vegada més apagats i melangiosos. Enmig de ses tristeses, a voltes el perfil d'un arbre o d'unes garrotxes li sembla la figura del carboner desaparegut. Llavors se sobre-salta, s'esborrona, corre a tancar-se a sa casa, i se li segueix les cames i quasi no es pot tenir dreta.

MANEGUES MARINES

Era un matí de tardor. Jo estava dormint, i em varen cridar, donant-me la notícia de que hi havia mànegues marines. Me varen dir que se n'eren presentsades algunes, i que tot el poble era cap a la banda de mar per atalaiar-les. Amb això em vaig llevar de pressa i em vaig llançar al carrer encara amb la son als ulls i amb l'armilla a mig cordar.

Al ser a fora vaig reparar que el cel estava tapat per una nuvolada baixa, densa i bonyeguda, que deixava un sotacobert, per on la claror es difonia tèrbola i somorta. Les parets blanques de les cases prenién un to verdós, trist. L'aire estava com adormit, com encantat. Els plàtans, amb llurs penjaelles de fulles rosses, s'aguantaven en una immobilitat tan absoluta, que m'impresionà. El carrer estava en la major soledat. Els banquets dels espadenyers eren a les voravies, sense que ningú els ocupés. Els fadrins

contemplàvem l'espectacle hermós que davant dels ulls se'ns desplegava.

Queia la tarda d'un dels darrers dies de setembre. Després d'una setmana de bromes i borrasques, el Canigó va aparèixer molt avall amb ruada blanca, i ja feia dos dies que duïa la cresta tota nevada per a no fondre's fins a l'estiu vinent.

Jo me n'havia d'anar al cap de pocs dies. El vell va començar a parlar amb to greujós:

«Lo bon temps s'acaba, l'hivern se va acostant; mes, pensis pas que me faça por! Sóc molt vell; sé pas si per Sant Joan vaig tombar els quatre vints dinou o bé els cent. Puc pas treballar, puc pas fer res, me migri, m'enyori. Les filles prou me porten per menjar, mes això me fa pena.»

I trencant de conversa:

«¿Creuràs que cada matí, i al vespre, abans de jeure, haig de guaitar-me'l, lo Canigó?» I llevant-se la barretina: «Veus? Tots dos tenim la testa blanca, i vivim l'un enfront de l'altre: això fa que som amics de temps. Ell és molt vell, però viurà sempre: jo be-lleu demà, belleu dins qualque setmana, m'hauran de dur al Campu Santu. Tu te'n vas a Barcelona. Deu ser guapo allò! Si tornes l'any vinent i puges ací dalt, lo Canigó el veuràs al mateix lloc, mes lo pobre Po te pot pas dir a reveure! que hi serà pas pus.»

Raimon Casellas

(Barcelona, 1855 - Sant Joan de les Abadesses, 1910)

LA FLORISTETA

Era una nit d'estiu, a l'hora de sortida dels teatres.

Jo m'havia aturat a prendre un boc, a l'acera del Continental, i ja estava per pagar i alçar-me, quan vaig sentir que unes manetes em forfolaven lleugerament per les solapes de l'americana.

—Miri... una gardènia. De *nardó*, ja no en tinc cap...

Vaig deixar-me posar la flor, i a l'anar a donar una moneda, em va xocar l'estranya fesomia d'aquella criatura que tenia a davant meu.

Era una nena de deu o onze anys, primeta i alta per la seva edat; blanca, blanquíssima de cara, d'una blancúria mate, freda, com la del marbre sense polir. I potser la cruessa de blancor farinosa ressortia més encara pel to encès dels cabells crespats i revessos que, com volutes de foc, li venien sobre el front. La tofa de flocs caragolats i flamejants, tan roents de color que semblaven vermelloso, feia un contrast vivíssim amb el cutis esblaimat i aspre com la caràtula d'un clown. I els ullets, vius i mofetes, i els llavis primos, sense color, i el nasset curt, ple de malícia, ajudaven a compondre un semblant indefinible, a on l'anèmia es confonia amb la precocitat.

Amb tot i ser de línies prou gracioses, aquella cara excèntrica i avispada posseïa una mobilitat tan sensible de faccions, que molts cops arribava a sem-

vol que hi vagi ni m'hi aturi! ... Però, per això, sap?
—va afegir, canviant instantàniament les tristeses per les postures—, quan me falten botines o necesito una bata, li envio una carta... Una francesa de l'Edèn Concert me l'escriu...

—Que no en saps, d'escriure?

—No.

—Ni de llegir?

—No.

—No te n'han ensenyat?

—No.

—Ni de fer cap labor?

—No.

—Ni de resar?

—No.

—No deus saber el Pare Nostre?

—Tot... no.

Bo i a mida que jo li feia aquestes preguntes, ella s'havia anat posant seria, com si de cop, donant-se compte de la misèria del seu estat, en comencés a sentir pena. Compungida i confosa, aquella careta de clown posturer havia parat de fer mueques, com retinguda per la vergonya.

Jo començava a sentir una llàstima vivíssima per aquella criatura desamparada, sola i verma enmig del món; i ella, comprenent la meua commiseració, es posava trista i més trista, com si volgués rompre a plorar.

Sense poguer contenir-me, vaig exclamar:

—Pobra nena! I doncs, com ho faràs quan seràs gran?

Mes, com si la meua exclamació l'eixerivís tot d'una, la criatura va mirar-me allavors de fit a fit, amb els ulls plens de picardia, i, després de treure la llengüeta com qui fa ganyotes, va replicar tota estranyada:

—Quan seré gran, diu?

I esclafint a riure de sobte, va afegir tot anant-se'n:

52

—Quan seré gran, rai!
I va desaparèixer Passeig amunt, confonent-se entre les onades de la multitud.

DEU-NOS AIGUA, MAJESTAT!*

Ni els vells més servaven record d'una seca tan calamitosa com la que afligia la comarca, ja de per si prou perjudicada sempre de manca de pluges, per lo pelat que era el terrer. Feia condol de debò veure com les hortes i terres encloïtades s'anaven tornant ermots, sense verdor, sense brosta, igual que si hagués socarrat un foc tots els conreus i plantades. I, per lo que toca les peces de secà, vessanes alteroses i feixes de sembradura, ja es pot comptar com estaven de reseques i eixarredides.

Amb tot això, la misèria treia la grapa per tot arreu i, elevant l'urpa aquí i allí, no perdonava les masies i els poblets de l'encontorn, ni feia mercè a la Pobla de Codolar, la vila feréstega i negra, que era el centre natural de la comarca punida. Gent endiastrada i de sang bullenta, els habitants d'aquell racó de món se donaven més que mai als desfets i a les disbauxes, com si estiguessin persuadits que havia arribat l'hora de finir el món i, tant per tant, més valia gaudir-se i rabejar-se en la darrera extremitud. Les comarques veïnes ja ho deien prou: «Gent de la Pobla, gent de la forcal!» Però mai la dita havia ressortit tan veritat com allavors; perquè, si eren prou desanimats i brètols sempre, ara la fam els acabava d'empènyer cap a les goles del crim. Amb la misèria cada dia més extensa, sovintejaven més els furts, i amb els furts els desoris, i amb els desoris les reveneges, i les malifetes i les traïdories, i les raons sag-

* Premiat amb la Copa del Consistori en els Jocs Florals de l'any 1898.

nants de poble a poble, i les baralles armades de veï a veï.

Joves i vells maleïen l'hora i el punt en què els havia tocat néixer en aquella terra de dimonis, que semblava condemnada a la fam. I més d'un cop i més de cent se veia els homes com alçaven els punys closos, amenaçant el cel blau, el cel serè, el cel sinistrament lluminós que els rebutjava la caritat d'una gota d'aigua! Els predicadors prou sermonaven per les esglésies dient que la calamitat que els afligia era un assot enviat de Déu, per aturar-los en el camí de perjudici. Però ells... que és cas!... en comptes d'estamordir-se, s'exaltaven desesperats, renegant com mals esperits, cada cop que veïen els aljubs sense aigua, les cisternes fondes, els safareigs buits, les sèquies eixutes, els recs secs com un os i els molins parats i silenciosos.

Més tant i tant durava la seca maleïda, que la gent de la Pobla, bo i rebeca i feréstega com era, va començar-se a sentir abatuda, aclaparada. Si semblava que tots els poders del cel i la terra i de l'infern junts s'haguessin conjuminat per fer de la comarca un munt de cendres!

Les terres, recuïtes per un sol sense pietat, s'esberlaven aquí i allí, deixant sortir per les esclètxes una cremor de forn que inflamava l'aire amb xardoroses alenades. Surava arreu una polsina blaquinosa que anava encalcinant la negror dels edificis i la fullaraca rostida de les escasses arbredes. I, entre la pols que tapava els esperits i la xardor que abru-sava els cossos, semblava que la vida anés a finir per la gent, per les bèsties, per les plantes... Panteixant de set, els gossos caminaven fent esses pels camins empolegats, amb la gola badada i la llengua caiguda de gairell. I aquella infernal tortura, que corsecava els animals, no va trigar a fer-se sentir dels homes. Ja s'havien estrocat la major part de les fonts, i, de les poques que encara rajaven, n'eixien tan minsos rajolins, que sempre hi havia una garnació aturada

davant les aixctes, i a cada punt s'armaven disputes, i, quan no disputes, ganivetades, entre la gent que anava a omplir. Allò era l'angúnia de la mort, el darrer badall de tota una comarca! I per tanta misèria i tanta pena, no hi hauria un remei, fos el que fos?

Des d'aquell punt l'endiastrada gent de la forca va començar a pensar que la tremenda calamitat que els decandia podia molt bé ésser un càstig de Déu. «Potser sí que els predicadors tindran raó», anaven rumiant, escoparrendits, molts dels qui adés roncaven fort i feien més cara d'encalabrinats i capcalents.

I com que la força del mal, terrible pels seus efectes, terrible pel misteri amb què es vesteix, podia més que la sang bullenta i la supèrbia dels homes, va venir una hora en què tothom va haver d'ajupir-se davant la desolació, i de mica en mica es van acabar els rons, les rebel·lies i les blasfèmies.

Un dia, al mig de la plaça de la vila perquè tothom el sentís, un vellet va dir, cridant, que lo que calia era fer pregàries públiques, si és que es volia cercar un consol a la congoixa que els mataba. I, com il·luminats de sobte per les paraules del vell, els homes que l'escoltaven varen obrir bon xic els ulls a la llum de l'esperança.

—En un cas consemblant —va seguir l'avi—, jo, de minyó, n'havia vist fer an els vells... i Déu, Nostre Senyor, se va apiadar de nosaltres i va ploure molt i molt... i la collita es va salvar, després de cinc anys d'haver-se perduda.

—Doncs fem pregàries! —va exclamar tothom amb ardiment.

—Es que ja s'ha mirat de fer-ne —va respondre el jai—. La parròquia major ja ha provat de treure la Majestat cinc o sis voltes... però mai de Déu hi ha comparegut una ànima, ni de la vila ni de l'entorn. Quan se'n van fer sent jo quixalla, ademés de la vila en pes, va venir la gent de Codolar, de Masferesa, de Riuixut; van baixar els de Collmalsagna, de Font-

roja, de Pedregar, i fins de Rocamorta i de les Timbes.

—Doncs ara també hi anirem tots, tots! —cridaven homes i dones, encoratjats per aquell raig de fe que els duia una guspira de confiança a l'ànima.

—Que s'avisí els pobles veïns!

—Nosaltres anirem a Codolar.

—I, diumenge, a pregàries tothom.

—Que ningú hi manqui!

—Ningú! Ningú!

Tal dit, tal fet. Mentre els uns corrien pels rodals escampant la veu de les pregàries, d'altres anaven a fer saber a l'església el bon esperit de la gent. El termini aviat va ésser pres. El missioner caputxi, que feia els sermons al setenari del Carme, s'encarregaria de la predicació i de comandar les lletanies. De l'església major es trauria el Crucifix vell, la Santa Majestat, que vuit homes, rellevant-se per torn, portarien damunt de les espatlles. Per acompanyar solennialment la imatge, vindrien les creus i els capellans de les parròquies i sufragànies. Després de passar pels carrers de la vila, la professó empenyria el camí de Codolar, fins a arribar al turó de les Set Creus. Allí es faria el sermó, i après la gentada s'enfilaria cap a l'ermita de la Misericòrdia, a on se deixaria el Crist fins que hagués fet mercè de l'aigua tan implorada.

* * *

Des d'aquell instant la comarca ja no va sossegar, sempre amb aquella cabòria, sempre amb aquell neguit de fer les pregàries públiques, que havien de ser la salvació de tothom. La gent de la força mudava per moments de tarannà, i, molt més supersticiosa que creient, va començar a imaginar-se que només calia treure la Majestat perquè el cel se desféss en un mar d'aigua. Eixeibrats com eren per tot, fos cosa de Déu, fos cosa del dimoni, saltaven d'una

dèria a l'altra dèria amb la mateixa fúria de salvatges, amb la mateixa exaltació d'esperitats.

Bo i esperant el dia de les pregàries, ja passaven per la vila colles de gent cantant a crits les lletanies i exclamant a cada junt: «Aigua, Déu! Aigua, Déu!», amb uns udols de fera que feien escriuir. Homes i dones anaven de genollons pels carrers, picant-se el pit amb un còdol o assotant-se l'esquena amb calambrots. Per guarnir els fronts de les cases amb objectes de pietat, els veïns treien, de dins les cambres, imatges velles de sants i santes que, penjades per les parets, convertien els carrers en altars inacabables.

Un que hagués entrat de nou a la vila negra no l'hauria coneguda pas. Les tavernes de l'arraval, adés tan plenes de bullícia i cridòria, restaven solitàries i quietes com un reclos de fossar. Les cases de meutes de sobre muralla, abans tan atrafegades i escandaloses, apareixien estranyament quietes, amb les finestres tancades i barrades, com si fos Divendres Sant. Enlloc del món s'oïen, com suata, les cançons obscenes que semblaven dictades a la presó o al bordell.

Quan va arribar l'hora de la professó, esgarrifava de sentir la manera com aquella munió de gent miserable, vinguda de qui sap quins pobles i llogarets veïns, alçava un crit de plany al cel, fent prometença de no cometre més pecats si Déu s'apiadava de la comarca. Grans i xics udolaven: «Aigua, Déu! Aigua, Déu!» Tot lo que un dia havia sigut escàndol i impietat esdevenia desafortada contrició i viu penediment. No n'hi havia prou d'anar a les lletanies amb devoció: calia presentar-s'hi fent extremituds de la més esbojarrada penitència. La major part dels assistents feien feredat de mirar, pels horrorosos enginyers de suplici de què s'havien guarnit el cos. Quasi tots anaven amb els peus descalços i amb les cames vestides d'esbarzers. Molts arrossegaven pesants cadenes, o duïen els braços estesos, amb una pedrassa a cada mà. D'altres portaven al coll dos cabirons

clavats de través, a tall de creu feixuga que els mancava les espatlles. Fins n'hi havia que, nus de mig cos per amunt, duïen, amb cordes d'espant lligats a la cintura, uns trossos de roc que, a l'arrossegar per terra, a cada sotragada torturaven les carns del penitent. Talment semblava que el terror i la fam havien trasbalsat el judici d'aquella gentada enfollida i clamorosa. I és que, estamordits per la misèria, imprimien a la devoció la mateixa feresa, la mateixa mala sang amb què suara es destrossaven ells amb ells. Davant d'una penitència enfurismada com la d'aquells homes rebecs i enverinats, no se sabia si prendre els penitents per màrtirs de la fe cristiana o per lladres de camí ral.

Així que pels carrers de la vila es va posar en moviment la professó, d'aquelles ànimes grolleres es va aixecar un clam de «Misericòrdia!» que, per lo ferotge i estrident, lo mateix podia ser una blasfèmia que una invocació.

Davant de tot, a tall de capítost, anava el missioner, un caputxí jove, més sec i escardalenc que un anacoreta, ple de nusos d'ossos com un feix de sarmes vells, ullerós i pàl·lid igual que la mort. Amb el braç dret estirat, enlairava una creu a guisa de senyera, com si amb ella volgués conduir a les vintories celestials, passant pel calvari redemptor, aquell estol d'orats furiosos. Després, afilerats de quatre en quatre, venien els penitents, aclaparats, sagnants, adolorits pels aparells de turment amb què castigaven la maldat de les pròpies culpes. I per entre el dring que feien les cadenes tot arrossegant-se, i el xàfec dels assots amb què els uns se punien, i el soroll de les pedres que remolcaven uns altres, sobreeixien ais de dolor arrencats per les tortures. Darrera seguien les parròquies amb les creus, i les confraries amb les banderes. Després venia la Santa Majestat, llorda escultura de les centúries velles, vestida de barbres ropatges i coberta de matusseres jotes per

la pietat ferrenya de les antigues generacions. I al capdavall de tot, estalonant els portants del Crucifix, com la impedimenta d'un exèrcit, marxaven els vells, les dones, les criatures, tota la gentada feble dels pobres veïns, formant una cua sense terme.

La informe comitiva prou volia avançar pels estrets carrers de les Pobles; però amb prou feines podia moure's marxant al pas i a batzegades. Era tan espessa, la multitud! Pesaven tant, les cadenes! Costaven tant d'arrossegar, les pedres! Era tan feixuga, la imatge del Crucifix!

Vulgues no vulgues, la professó havia d'aturar-se de tant en tant; i allavors un clergue entonava una posada dels goigs de la pluja, enmig del silenci de tothom:

*Set tenia el poble jueu
anant pel desert un dia,
quan Moisès, clamant a Déu,
la dura roca feria,
fins que l'aigua regalada
a raig fet hagué brollat.*

I la multitud, a l'una, responia:

*Per la terra assedegada
deu-nos aigua, Majestat!*

Quan la professó va ser a emprendre la costa de Codolar, pedregosa i aspra com un camí de bruixes, allavors sí que la marxa es va fer més i més dificultosa. Les creus, els rocs, les cadenes, havien doblat el pes, i de tan fatigats, els portants del Crist havien de rellevar-se a cada punt. Semblava que la montruosa comitiva, temerosa i avergonyida, no gosés a desfil·lar per aquells indrets fatídics poblats d'horroses llegendes de fantasmes sagnants. Cada roca, cada pedra, cada sot, portava escrita amb taques de sang la història infernal d'un crim. Aquí un robo a

mà armada; allí un homicidi; més amunt una violació...

* * *

Fins al cap d'hores no es va arribar a les Set Creus. En sent al sinistre paratge, famós en tot el país pels set assassinats que s'hi havien comesos, la gentada es va aturar; i, mentre els portants ajeien el Crist sobre una marjada, el frare es persignava amb lentitud i començava el sermó:

—Gent de la força, de genolls tots i acoteu el cap a terra! —La multitud va obeir, esporuguida—. Així, així és com vos vull veure sempre: ben humils i compungits. Quan és any d'abundor i dia de gràcia tot és plantar cara al cel i renegar de la seva providència; quan és dia de fam, de set, d'adversitat, com avui, veniu, tot submisos i peneditis, a reconèixer l'omnipotència divina. Allavors, què més voleu? Quin favor podeu demanar més gran que el d'ara? Si estiguéssiu en l'abundor, estariu en el pecat: esteu en la misèria, i ja comenceu a cercar el camí de salvació. Doncs, ¿què hem de fer sinó alegrar-nos i gaudir-nos, i entonar un himne d'alabança a l'Infinit, perquè amb son càstig terrible us condueix a la gràcia? Per vosaltres només hi ha Déu quan hi ha fam: doncs beneïm la fam, que obra el miracle de tornà'us a Déu. Amb el Déu misericordiós, ple de bondat i de tendreses, no hi voleu pas saber res: doncs haveu's-elles amb el Déu de les justícies eternes. Mireu... l'horra de l'escarment ja és arribada; i el Jutge diví, molt més sever i poderós que els de la terra, vos asseca els camps, vos asseca els horts i us abrusa amb una xardor que sembla precursora de les cremors que us esperen a l'infern. Perquè... entengueu-ho bé... aquests flagells d'aquí, terribles i tot com vos els imagineu, gairebé res signifiquen. Ara són els càstigs de la terra, transitoris i mudables, com tot és mudable i transitori en aquest món, però, mentres-

60

tant, se us preparen aquells que no muden ni s'acaben mai. Després d'una mort desesperada vindrà el judici sever, i, després del judici, tota una eternitat de dolor infinit!

La multitud sanglotava, desfeta en llàgrimes i clams.

—Mes... escolteu! —va reprendre el frare, com instantàniament commogut per la consternació de la gent—. ¿Voleu que demani al Totpoderós que pari per un moment les vergassades de la seva ira, mentre vosaltres vos penèdiu de tot cor i feu prometença de descobrir públicament vostres maldats?... —Sí, pare, sí! —va bramular la gentada.

—Però abans m'heu de prometre que el penediment serà per sempre.

—Per sempre, pare, per sempre! —cridaven els penitents, tot cargolant-se, sagnosos i adolorits per les nafres que els feien els suplicis.

—Sent així, comenceu per confessar en veu ben alta les vostres iniquitats. No sou, per ventura, els esclaus de la culpa? No sou els fills del vici i els engendradors del pecat?

—Sí, sí!

—Doncs giteu per aquestes boques d'impuresa la confessió de tots els crims i totes les perversitats que us podreixen les entranyes. Aquí, sota aquest cel blau, obra de Déu; aquí, postrats davant la sagrada Majestat, digueu al Senyor Jesucrist Nostre que sou uns matadors i assassins.

I les turbes responien:

—Som matadors i assassins!

—I lladres de camí ral!

—I lladres de camí ral!

—I gossos folls de luxúria.

—I gossos folls de luxúria!

—I heretges i renegats.

—I heretges i renegats!...

Aquell frare, descarnat i pàlid com un espectre, semblava que sentia un goig suprem fulminant exe-

61

cracions sobre excrecions, escopint dicteris i més dicteris a la cara d'aquella gent de maledida nissaga. Ara que tenia els perversos sota el peu, esferèits per la fam d'avui i per l'infern de demà, se fruïa esclafant-los el cap amb tot el pes de les divines ires.

Però de sobte, tot de sobte, quan més enutjat se mostrava el missioner fuetejant amb impropèris terribles les multituds... molts dels que alçaven el cap al cel bescantant les pròpies culpes varen veure com apareixia per l'espai una clapa blanca, allà, enllà, per la banda de llebeig...

—Mireu, mireu!... Això sembla aigua —van exclamar els primers que s'havien adonat de l'aparició.

—Això és aigua... Sí, que és aigua! —anava repetint la gent, cada cop més distreta de la predicació del frare i cada cop més absorta en la contemplació d'aquell cel, que semblava fer senyals de compassió.

Entretant, la taca esponjosa, com d'escuma, s'anava inflant, inflant, per l'horitzó. En breus instants, la taca blanca va esdevenir núvol gris, i el núvol gris va transformar-se en tapall negre que va endollar el cel de cap a cap. Un llampec va esquinçar l'espai amb lluïssors instantànies, i al moment va esclatar un tro esgarrifós. I varen començar a caure gotes, unes gotes grosses, al principi clares i després espesses, que, rebotant sobre la pols del terror, alçaven fumerols de polseguera.

—Miracle s'és fet! —cridava la multitud, boja d'alegria—. Miracle! Miracle de Déu!

La pluja s'espessia per instants i, al compàs de l'aigua ràbent, creixia la bullícia de la gent, i tothom cercava refugi vora els marges. La munió es desfeia... s'engrunava... Dones i criatures corrien, d'ací d'allà, augmentant la confusió... Els penitents, associats pel xàfec d'aigua que els feia coure les carns sagnoses, demanaven roba per cobrir-se i no aguantar la pluja de ple a ple. A fi de tapar-se el cos, els homes es deslligaven les cordes i es desfeien dels esbarzers que els esgarrinxaven, que els ferien, i, un cop lliures de

la tortura, exhalaven respirs de satisfacció. Varen començar a desfilir-ne molts... d'altres varen seguir... després va ser una corrua de gent que se'n tornava cap avall...

Dret, com una sentinella al costat del Crist, el missioner contemplava amb ulls irats la covarda deserció, fins que, no podent-se aguantar més, va apotrofar els fugitius amb veu amenaçadora:

—A on aneu, desanimats? No veieu que el Crist es mulla? Brètols, més que brètols! No fugiu! En nom de Déu vos ho mano, gent de la forca, no abandoneu la Majestat!

Però ells, res, res: dret avall sempre, igual que el dimoni els investís... avall, sempre avall, cap a la vila, empaitats per l'aigua, que semblava córrer darrera d'ells com si els volgués assolir.

—Ara va fort! Ara va bé! —xisclava amb goig la multitud, davallant furient per entremig de la sobtada fosca, que la resplendor sinistra dels llampecs il·luminava de tant en tant.

I, ara calent, ara aixecant-se, baixava tota la munió com una riuada de carn humana, rodolant a les palpentes, escampant-se i esmunyint-se pels torrents i viaranys.

Els primers que varen arribar a la vila, ja negra mit, varen trobar tancades les cases de l'arraval. Tot-hom va començar a trucar als hostals i a les tavernes:

—Obriu, que volem xopluc!

Al cap d'un moment les portes s'obrien, els carrers es poblaven de gernació, pels balcons i finestres sortien llums... La major part dels homes es ficava a les tavernes demanant que s'encengués foc per eixugar-se la mullena de les robes. Altres es deixaven anar de colzes damunt les taules, demanant vianda i beure. «Què teniu? Porteu vi! Vi! Vi! Vinga vi!...» Tot era tallara i bullícia... i, al compàs de la pluja que anava caient a dojo, s'alçaven cantúries pertot arreu... Quina vetlla de gatzara i de platxèria!

Ja era més de mitjanit... i encara es sentia el soroll dels daus per les tavernes, i els trucs i envits dels jugadors de cartes, i les riallades i els renecs dels borratxos... Les meques de sobre muralla passaven, mig nues, per darrera les finestres, senyalant l'ombra del cos a través de la cortina... Les guitarres brunziën sense parar i, per entre el baf de la disbauxa, suraven retalls de cobles desvergonyides:

*Bevem i riguem-hi,
que plou a desdir:
cada gota d'aigua
val un got de vi!*

Mentrestant, allà dalt, al turó de les Set Creus, el Crucifix es mullava, voltat de fosca i de solitud.

Santiago Rusiñol
(Barcelona, 1861 - Aranjuez, 1931)

EL PATI BLAU

—Perdoni: ¿que tindria inconvenient de deixar-me pintar aquest pati?

—Ai, no senyor: cap inconvenient —va respondre'm una dona d'uns quaranta anys, alta, endolada i de cara bondadosa—. Però no sé què pot pintar-hi. És molt petit i el tenim molt descuidat, perquèestic sola, amb una pobra germana que està molt mala, i no em queda temps per res.

—Es només per pintar les flors.

—Ai, pinti, pinti. Si l'hagués vist l'any passat, quan tots teníem salut i el meu marit (al cel sia) era viu, allavors sí que donava gust de veure. L'enredadera pujava fins al terradet, i aquí sempre teníem ombra. Però ara, ah! ens falta l'humor, i les plantes volen ésser cuidades lo mateix que les persones. Des de que la noia petita està d'aquesta manera, les flors sembla que ho comprenguin.

Havia vist aquell pati des del carrer: un forat de llum allà al fondo, uns llimbs de claror, una claror de pessebre; les parets, blaves, d'aquell blau brutal, enter i sense mitges tintes, d'un ultramar violat, avergonyint al mateix cel de la costa; un pou també blau, una escala blava i, davant de la blavor, un rengle de testos, d'olles blanques, de caixons i gerros, traient a fora una volior de flors. Allí, malves reials, al costat de clavells encesos despenjant-se i caient en colorida cascada; allí, lliris d'una blancor

Prudenci Bertrana
(Tordera, 1867 - Barcelona, 1941)

JORNADA D'ARTISTA

Va despertar-se. La llum somorta i grisa que entrava pels ajustats finestrons l'impressionà desagradablement. Feia un fred terrible: sobre l'espatlla que tenia un xic desabrigada hi sentia com un pa de neu. Brrr! Estirà la peluda flassada fins que li féu pessigolles a la barba, arraulint-se voluptuosament.

Una onada de mandra li féu cloure altra vegada les parpelles, i la son, la dolça son de les matinades hivernals, el reprengué porfídiosa.

En Joan tornà a runflar sibaríticament, sorollant aquella cambra gran, de casa noble empobrida, on els pocs mobles esfotrassats i polsosos semblaven guaitar-se amb recel, allunyats l'un de l'altre, cadascun en el seu racó, entre la penombra melangiosa. I el temps passà, i quan en Joan es deixondí altra vegada ho féu amb un gran surt, com si una fiblada de la consciència li hagués penetrat en el més viu de l'ànima.

Estirà la seva còrpora llarga i ossuda; pensà que devia ésser tard, i seguí pensant després en altres coses, car al pintor li agradava submergir el seu pensament en la vaguetat plena de tebior d'aquell reviuire quotidià. Les vulgars coses de la vida, així dintre aquell bany, prenién aparences d'ensomni i tot esdevenia fàcil i agradós.

Plans i més plans en solemniàl corrua, agermanats amb ideals concepcions i fermes propòsits de treball i

d'esmena, venien, després; i, a la fi, enmig de resplendors de glòria, se li apareixia una donzella de cara ovalada i pàl·lida, que amb actitud ingènua li oferia sa mà blanca.

Oh no! Mai més peresa! I en Joan botà a terra arrossegant la roba del llit, que recollí i llençà amb menyspreu, mirant-la amb recel, fent-li una ganyota d'escàndol.

Escamarlat per mantenir l'equilibri, car petjava amb els talons per no sofrir la impressió desagradable dels rajols freds, s'apropà al balcó.

Ajupint-se molt i torçant la testa enlaire, arribà a albirar sobre les cases altíssimes de l'antic carrer un tros de cel blau, d'aqueix blau profund i lumínic propi dels dies esplendorosos.

En Joan es posà molt alegre.

Sobre el marbre d'una vella calaixera, un rellotge de plata esbategava seguit com una petita llagosta. Ses agulles inexorables marcaven onze hores. En Joan, veient-ho, sacsejà, desesperat, sos rínxols negres i llustrosos i una esgarriança de fred i remordiment féu trontollar ses cames de berrat pescaire. Un altre matí perdut! Ell no s'hi avindria mai, a la llum freda i somorta, tament d'alba, que davallava pel rònc carreró.

Començà a vestir-se apesarat per la dissort de no poder tenir una cambra ben alta de cara a sol i xent, petitona i neta, sense vidres polsosos ni taques als rajols, ordenada per les mans d'una dona. I sentí com mai la tristor que li encomanava viure en aquella casa immensa. Estrany viure el seu: sol amb son avi, perdut en un laberint d'habitacions grotescament arranjades per rellogar al jovent que hi feien comèdia i hi ballaven els diumenges i festes de guardar.

A en Joan, li semblava que tota la manca de voluntat, que tota la seva poca energia en el treball les hi encomanava aquell pis, on les coses s'esbocinaven sense mai renovar-se, on la pols era inacabable, on la llum grisa com la pols s'agermanaven tan bé que un

vel cendros semblava davallar pels balcons i estendre's arreu com una mortalla.

En Joan estossegà: un terratrèmol pastós brunzi en sos pulmons, i el nostre artista, aprensiu de mena, cregué que ell també s'enrunava com els estris propietat del seu avi; com el teatret rosegat pels corcs, consumit per la humitat; com les tauletes de cafè de marbre raspós; com les cadires de bogues escabellades i petges trencats; com els *portiers* i llambrequins de serrells, plens de filagarses i teranyines; com les aranyes i canelobres amb penjarelles de vidre que s'anaven entelant a poc a poc, com si rebessin l'eflúvi d'un gas malèfic i corrosiu.

Net, endreçat, amb la clenxa feta, el bigoti enlaire, la barba partida, la corbata nuada amb una deixadesa estudiada, traspassà els seus dominis i entrà a la cuina. L'avi havia sortit. Als fogons, prop les brases colgades, un ansat de llauna deixava escapar una fumera que flairava a cafè barat. En aquell cafè, en Joan havia de sucari-hi un llonguet que no trobava. Regirà endebades un armariet de lleixes greixoses que podia a rancior, a cebes i a arengades. El pintor, ple de commiseració per la seva dissort, rumiava, amb els dits de la mà esquerra enfonsats en el seu bigoti poderós.

Disculpava el seu avi, que no podia pas aguantar cap criada gràcies al seu geni aspre i reganyós. Pobre avi, sempre ple d'angúnies per a cobrar la mesada de llurs informals llogaters, sempre alerta per no ésser estafat, vigilant els tresorers d'aquelles minúscules societats que es formaven i es dissollien com les ones del mar, com les tempestes d'estiu, com el plor dels infants i el riure de les dones.

Ni una vacil·lació ni un dubte no sobtà l'artista en aquell instant de prova; i engolí el cafè sol, prengué el barret flonjo i abonyegat, que posà amb mirament sobre l'admirable clenxa, i partí.

Al pas de la porta, abans d'envestir el carrer, encengué la pipa, i després s'estremí, s'encorbà, i amb

les mans a la butxaca, a grans gambades, emprengué carrer avall.

Al final dels dos rengles de cases altes i brunes una cortina de sol perfilava d'or pàl·lid els vianants. Ell sentí avarícia d'aquell bé de Déu de tebior i llum que davallava com una gran gasa apoteòsica, i allargà les gambades i tornà a estremir-se — ara de goig —, i es posà a cantar el *raconto* de *Lohengrin* ple de la mateixa alegria inconscient que abans l'havia sobtat veient la blavor esplendent del cel.

En Joan aquell matí, com sempre que es llevava tard, no treballà. No valia la pena de posar colors a la paleta, i, decidit, adreçà els passos a un lloc con-solador on totes ses cabòries prenién dolçors poètiques, on els pensaments acusadors s'esvaïen esborrats per una contemplació absorbent i fervorosa, i on l'esperit queia a poc a poc en una mena de som-nolència panteística, en un anorreament excels ple de sensacions vagues i exquisides.

Aquell lloc era el Parc. Allí l'artista hi assolellava la mandra, que així perdia el seu caràcter xorc i embrutidor i esdevenia noble i fecunda, com lenta gestació de l'obra futura, aquella obra triomfadora que tot artista somnia i mai no comença. En Joan, en la tebior suau del jardí ple de sol, recomençava l'en-somni iniciat en despertar. Sols que ara, en lloc del baf insà de l'alcova reclosa, arribaven fins a ell, barrejats amb claredats i piuladisses, els olorosos eflúvis de plantes balsàmiques.

Caminava a poc a poc pels grans passeigs, fent cruixir la sorra, llançant per nas i boca una fumera blava, amb ulls clucs d'embriaguesa. «Que fiiii!», i allargava la paraula amb voluptuositat enervadora. Xuclava, tamisant-los per entre les closos parpelles, els tons perlats de la boira que embolcallava els arbres nus, sorgint d'entre les masses fosques dels eucaliptus clapejats de lluentors i notes maragdines. L'ànima, a dintre, se li desentumia exasperada per la suavitat meravellosa d'aquells fons de jardí senyorial,

on sobre el verd vellutós de l'heura destacava la patinada blanca d'una estàtua.

Una feble xerradissa d'ocells s'oïa a l'entorn. En Joan els veia revolant en la foscor misteriosa dels cèdres ombrius, fent tremolar les gotes diamantines que penjaven de la punta de les fulles.

L'artista, embadalit, seguia avançant amb el cap beatíficament decantat, les mans a l'esquena, l'esguard somniós.

A voltes algun convalescent, alguna verge pàlida, algun cotxe de luxe amb les cortinetes tirades o alguna parella misteriosa el feien filosofar un instant; però ses filosofies eren plenes de serenor, d'un bonassòs optimisme.

Aquell matí passà per l'artista com n'havien passat molts d'altres. Estava mig ajagut en un banc de fusta de corbat respatller, amarant-se de sol, fruit d'una suprema lassitud, quan tocà la una en el rellotge de Santa Maria.

La cara aspra de l'avi, la invariable sèmola, el perfil napoleònic dels cigrons brunyits i durs, i el fred ambient de la casa immensa, vingueren allí a torbar el benestar de l'artista. I per aconseguir aquelles coses abominables féu via cap a ciutat, s'endinsà en carrerons foscos, trescà per entre la gent aqueferrada i tingué l'estrany caprici de passar per davant de l'escaleta del seu taller.

Sobre les tovalles, un xic massa tacades, de la taula de l'avi, trobà una carta. Era de la verge que cada matí, entre nimbores clarors de glòria, se li apareixia allargant-li sa mà d'enamorada.

En Joan l'havia estimada sobre tota cosa des d'un dia que allà en llur poble la veié guimbar sobre la sorra de la platja embolcallada per la grogor d'un crepuscle primaveral. Ell anava a estudi i ella a costura. Per això en Joan, ara, després de tant temps, encara que seguia estimant-la, ja no sentia ni impaciències ni impulsos turmentadors. Sa constància era gairebé una obligació que s'havia imposat: el seu

amor estava sostingut per un record llunyà, per una poètica visió de la seva adolescència: uns cabells onejants sobre una espatlla tendra i palpitant, unes falldillettes que revolaven sobre unes cames primes, un riure de cristall i uns ulls picardiosos.

En la carta hi havia accents de verge emmalaltida d'espera, i, després de pregar-li que treballés molt perquè no li era possible viure, però plena d'incertesa, li preguntava: *quan?*

En Joan restà aclaparat, i ell també va preguntar-se *quan?* Segurament el dia que sabés posar en una tela tota aquella formosor que l'havia extasiat al matí: el somriure tebi del sol hivernenc, l'ensomni de la boira, la irisació de l'aigua desglaçada lliscant sobre les fulles estremides pel revolotar d'una ala sedosa...

I, enc que entristit, l'artista menjà amb gana l'olla de l'avi.

* *

A la tarda pujà al taller. Volia rescabalar el temps perdut, volia poder respondre aviat aquell *quan?* neguitós que endevinava mullat de llàgrimes.

El taller era de pobre: ací i allà, trastos vells i fidels que l'havien seguit per moltes golfes, veterans que mostraven llurs nafres sota la claraboia de vidres esgrogueïts per on passava una llum trista, que feia venir son. A les parets, estudis; cada un era una remembrança d'una hora passada; cada un tenia una història melangiosa, que el seu autor revivia en contemplar-ho.

Al cavallet, un retrat de dona començat, de bust esplèndid i ordinari, cara grossa, innoble i presumida, vestida de fai negre, amb enormes joells d'or, el front cobert de rinxols fets amb ferrets, i la boca contreta i dura, de mal geni, que semblava reptar en Joan pel temps que la tenia allí oblidada.

L'artista s'estirà, badallà i féu un gest irrespectuós a la figura espaventable. Havia de retocar un

ull que era buidat, una galta que era bruta; havia de refer l'entavellat del vestit i donar brillantor als diamants de les joies.

En tristia veure aquell feinejar sense entusiasme, aquell moure's resignat, aquella ganyota d'inguarible amb què deixava la paleta per encendre la pipa i aquell recomençar lent i ple de vacil·lacions.

La tasca era embrutidora, i el pobre pintor sentia que les ales del cor, abans coratjoses per a assolir la celebritat volguda, ara es plegaven lasses, vençudes en un desmai durador, mentre un pessigolleig estrany corria per sa bruna i poblada cabellera, com si el cabell s'emblanqués, com si la neu de la impotència anés cobrint sa testa.

Modelava, per això, les fesomies vulgars d'aquella burgesa acabalada, pensant en el preu convingut, i el rostre de la dona, sota la carícia lenta i indecisa del pinzell d'en Joan, esdevenia inflat, lluent, greixós, i els ulls brillaven amb reflexos morts, talmant els d'un peix estantís, i la boca es plegava com pidolant una besada cínica.

I això durà fins que a l'artista tot allò li semblà una immundícia i desesperadament tirà la paleta i posà la tela de cara a la paret.

Anorreat, vençut, plorant aqueixes llàgrimes que solen plorar els artistes en plena agonia de totes llurs il·lusions i sota l'anatema de sa pròpia consciència, es reboté en una otomana.

Ah pobra verge esperançada! Pobre avi neguitós! Ni per ells no podia continuar en Joan el seu treball corrosiu!

El crepuscle davallava per la claraboia i l'ombra emmantellà en Joan, el qual, ajaçat, fumava la seva pipa.

Tot s'esborrà, un quadrat de celistia es marcà en el trespol, i un sospir pregon, un d'aqueixos sospirs impregnats de fel, s'esvai en les tenebres.

* * *

En havent sopat, encara l'esperit de l'artista servava pòsit d'aquella tarda cruel.

De colzes a la taula, sense fer cas de l'avi, que trescava al seu entorn amb un gran davantal de cuina sobre el seu vestit negre d'empresari, en Joan meditava. La jornada havia estat estèril i ell no veia pas que pogués ser més profitosa la que venia, ni l'altra, ni l'altra.

—Porto un bagatge massa gros: vull amor, vull una vida plàcida, vull un nom, una glòria, i tot em corre pressa, perquè el temps passa, passa sobre mi i sobre d'ella. Almenys pogués fer somriure al cap de mes el desgraciat vellet que em cuida i em para taula!

Vagament traçava el programa per al dia proper —això, solia fer-ho sovint—, res d'alegries ni satisfaccions, res de sol ni de jardins boirosos: de bon matí procuraria treure la inflor de la pageda endiumenjada, la refaria fins que perdés el seu aspecte de figura de cera rígida i llefiscosa; li animaria els ulls i les pedres de les joies i podria cobrar aviat; després, tot seguit, començaria els estudis necessaris per a fer una obra d'empenta.

Al costat de la seva cambra, separats només que per un envà, els jovenets de la societat «Aurora» assajaven. S'oïen els seus passos, el grinyolar de les taules del desconjuntat teatre, i, per sobre els enraonaments discrets, una veu de baríton fera i heroica recitava:

Venit a mi, cobardes insolentes,
y probaréis el peso de mi mano...

Després mogueren gran avalot, el director d'esce-
na imposà silenci i parlà d'art, d'estètica i d'efectes
escènics.

En Joan, que volia començar tot seguit la seva
regeneració i s'havia retirat a la seva cambra fent
renúncia del cafè i dels companys, comprengué que

la seva austeritat de res no li serviria: no podria dormir, i el dia proper es llevaria tard, com sempre.

Estava a les fosques i s'apropà al balcó.

A quatre metres escassos d'ell, en la casa d'enfront, una casa de pobres que ni tan sols cortinetes als vidres no tenien, soia un quinqueret d'acetilè, dos enamorats es miraven fixament amb ulls fulgurants. Una velleta els vigilava, però la velleta s'era dormida, i ells... oh ells! En Joan sentí enveja i pensà en aquella dona llunyana que també tenia a voltes foc als llavis, pensà en el *quan?* i s'entristí d'una manera insuportable.

Al punt de les dotze els aficionats plegaven, i el pintor, ja dins el llit, tremolava encara dintre els llençols fredíssims. Sentí com l'avi barrava la porta de l'escala i com els seus passos de vell decrepit s'allunyaven, s'allunyaven fins a perdre's en el gran silenci d'aquella casa immensa.

L'ENCIS D'UNA MARRADA

Era un matí d'hivern, un matí cruïssim, un d'aqueixos matins que l'aire talla, els prats blanquegen com llençols, les terrasses dels llaurats són testes com granit i el món sembla de vidre.

Després d'una hora llarga d'ésser trontollat dins un tètric vagó de tercera, on el respir es congelava en els vidres, amb els peus morts i adolorits, tot jo enrampat, vaig baixar a l'estació de Sils.

Recordo que tenia un petit afer a resoldre allí dalt a muntanya; però, ¿qui és l'home que amb un temps així, portant un gos ardit i un bon fusell de dos canons, no deixa l'aridesa de la ruta per seguir la marrada dels rierals, famosos llocs de becades ben coneguts dels caçadors? Calia estar mancat de sentits, ésser mesell, per a resistir l'encís d'aquelles ombriues fondalades de l'*Empalme*, on encara sura la

sopitesa de l'aigua morta i el misteri d'antigues llacunes. El sol no havia pas romput l'encortinada de boires, que el Dick i jo fèiem cruïrir el gebre de l'Estany amb els nostres passos d'illusionats. Un hàbit del Montseny, subtil i punxant com agulles fines, em martiritzava les orelles i les puntes dels dits, i, en el rostre, hi sentia com una carota d'intensa fredor que me l'encartonava. Era impossible de sostenir la mà en contacte amb el ferro de l'arma, i la més fluïxa vergassada d'un matoll, el refrec més insignificant d'una romeguera que tot passant rebia em causaven un viu dolor com si m'haguessin llevat la pell i portés al descobert la carn viva.

Veritat que de bon principi m'havia enfervorit un alt exemple de perseverança i estoïcisme. Seguint el cordó de la sèquia, un brau pagès, amb la seva escopeta d'un canó lligada amb cordills, llarga com una espingarda, perseguia un escamot d'ànecs salvatges. L'home, per no fer soroll, s'havia llevat els esclops i a peu descalç avançava felinament, escondit darrera els canyars. Ni les crestalleres de fang, ni les pues dels arços, ni les altres espines i esterlocs, tot això que el gebre esmola, enverina i fa esdevenir hòrrid, no aturava pas la fallera d'aquell perseguidor, que certament no es preocupava mica d'on assentava la petja.

Jo vaig sentir-me petit davant d'aquell apòstol. Se'm va ocórrer que en els nostres temps de positivisme no existeix pas cap ideal ni cap creença capaç de portar sobre un camí tan despietat la nuesa d'unes plantes.

Convençut que la dèria del caçador és la més forta de les dèries, vaig estar tres llargues hores resseguint alberedes, caminant pels llots, escrutant córrecs atapeïts d'esgarrifoses maleses on jamais no penetra un raig de sol; tres llargues hores d'aspirar l'ambient fredíssim, les boirines i la humitat, d'espolsar mates enriassades de gebre, de relliscar sobre cristall, d'assotar-me el rostre les rebrollades dels verns,

EUGENI D'ORS

*La ben plantada**De la figura i condicions de la Ben Plantada*

Guarda't, guarda't, admiració meva, d'empènyer-me a lirisme, quan em cal tractar de la figura de la Ben Plantada. Ni a comparances et donis ni els mots imprecisos i prestigiosos, apel·ladors fàcils a la suggestió fàcil, et sàpiguen temptar. No cantis res, no exaltis res, no barrejis res. Defineix, compta, amida. Poguessis dir com Stendhal, foll no obstant de passió per l'església de Sant Pere de Roma, en començar-ne la descripció: «*Voici des détails exacts*».

Heus ací, doncs, detalls exactes. La Ben Plantada té un metre vuitanta-cinc centímetres d'alçària. De terra a la cintura, un metre vint-i-cinc; seixanta centímetres de cintura enlaire. Entorn d'aquesta inicial desproporció feliç s'agrupen en tota la resta les més escaients proporcions. Així el peu no és massa menut, però fi i vivent en tota l'extensió, del taló a la punta. Els turmells semblen tal volta una mica amples, però és que la mitja blanca afavoreix. En el caminar s'endevinen els genolls, rodons, poderosos i perfectes. I el problema d'ajuntar les llargues viatjadores extremitats amb el tronc que reposa, sembla resolt per l'arquitectural natura, segons un amagat subtil artifici com el que el Renaixement va trobar amb la invenció dels que s'anomenaren «*duomos*».

El tronc, doncs, generós i del tot hel·lènic, hauria estat excessiu l'any 1909; però s'escau d'acord plenament amb les modes blanques, folgades, clàssiques, harmoniosíssimes del 1911. Els braços són llargs: ben plens arran de l'espatlla, minven dolçament; lluny del defecte dels de la ballarina russa Trouhanova, que són tan amples vora l'aixel·la com vora la mà. Les de la Ben Plantada, de mans, no les lloaríem d'aristocràtiques certament; perquè són amples i un poc bastes, el bust és ple de dignitat, no exempta d'un semblant de dolça fadiga, també acordada amb les modes d'aquest estiu. En espera de les maternals abundàncies, aquest bust és ara tot consagrat a la suprema delícia de la respiració. Potser el cap es sospitaria una mica petit, sense la cabellera sumptuosa, que és d'un ros fosc, salva de tot excès i pentinada amb mètode i netedat. Del front fins al rodet extrem de la cabellera, que és molt baix, comptaríem uns trenta-cinc centímetres. Mes, per baix que sigui el rodet, encara deixa lloc a l'ampla meravella d'una nuca, que té al mig una muntanya lleugera; sens dubte, perquè la creixença de la minyona ha estat ràpida, que li ha restat el vici de dur el cap una mica cot.

Però, ja detalls exactes vindrien a mancar. si jo intentés descriure dues condicions impossibles de descriure: el moviment i els ulls. No

puc dir més, volent estar sempre en economia estreta, que, si el moviment de la Ben Plantada és presidit per la música, la gràcia dels seus ulls deu caure sota la competència i jurisdicció d'Urània, musa de l'Astronomia.

CARLES SOLDEVILA

(Barcelona 1892-1967)

UNA ALARMA

Robert i Lluïsa sortien de l'Olimpia, que el debut d'una revista xinesa havia omplert d'un públic heterogeni. Sota els arcs voltaics de la façana, la riuada de la gent avançava de mica en mica, i en ésser a la calçada es destriava de pressa. Tres corrues de taxis s'acostaven alhora, obeint vagament els senyals dels guàrdies urbans. Hi havia una grossa confusió de veus, d'espectes de motor i de sons de botzina.

—Anem cap avall... Si esperem que ens vinguin a recollir aquí mateix, no acabarem mai —va dir Robert agafant el braç de la seva dona i empenyent-la cap al carrer del Marquès del Duero.

—És molest de no tenir el nostre cotxe —va sospirar ella, enyorant el seu brillant Packard, que la malaltia del xofer els obligava a deixar al garatge.

—Què hi vols fer? Prou serà si d'aquí a vuit dies tenim En Ramon prou refet per sortir a les nits...

De biaix, varen obrir-se camí entre la multitud i varen adreçar-se a una corrua d'automòbils.

—No, aquest no —va fer Lluïsa deturant la mà del seu marit, que s'allargava vers la portella d'un taxi amb carrosseria d'estiu, mal tancat per una capota amb lluernes de cel·luloide—. Busquem-ne un que no faci tan fàstic.

—Fug, dona, fug... Què més té... Són cinc minuts...

—Senyors, pugim, que ja els hi he dut d'altres vegades —va intervenir el xofer, que havia copsat, si no les paraules, el sentit de la discussió.

—Apa, apa...

Robert, sense parar esment a la invitació del xofer, obria la portella i empenyia la seva dona. L'auto va desviar-se del rengle

i, a bona marxa, va agafar la direcció de la Ronda de Sant Antoni.

—No li he dit on ens havia de dur... —va fer tot d'una Robert.

—L'esma de tenir cotxe propi! —va exclamar ella amb un to que revelava aquella mena de felicitat que produeix la compravació d'un guany no gaire antic.

—Sembla que sap on anem...

—No l'has sentit? Si precisament ens ha dit que ja ens havia dut altres vegades.

—Ho creus? Això són invencions d'ells per agafar peix... Jo, almenys, no recordo gens aquest cotxe... Veïam...

L'automòbil en aquell instant deixava resoltament la Ronda i s'endinsava en el carrer de Muntaner.

—Sí, sí; és Muntaner... Potser si que ens ha dut... o que per qualsevol casualitat sap on vivim...

—Potser.

Tornaren a restar silenciosos. Repapats un a cada cantonada del cotxe, sense mirar el carrer, que altrament a penes es veia a través del cel·luloide groguenc, seguien la correntia de llurs idees.

Feia deu anys que eren casats i havien entrat temps ha en la zona desolada on només les natures d'*élite*, capaces d'una renovació íntima i contínua, poden conservar, purificada, la flama de la primera hora. L'apagament havia estat gairebé simultani; de manera que quan l'un va adonar-se de les cendres que cobrien el sentiment de l'altre, no va poder fer sinó sospirar: "S'ha acabat! Ja no ens estimem".

L'augment de fortuna que havien experimentat durant els bons balanços de la guerra, els havia comunicat una febre que, a primera vista, pogué ésser confosa amb una revifalla de la passió. Però àdhuc aquesta febre, d'un temps encà, davallava.

No eren pròpiament uns nous rics. Tant ell com ella, havien crescut en atmosferes senyorivoles. Ni l'automòbil propi, ni la torre que s'havien fet construir a la part més alta del carrer de Muntaner, no podien trasbalsar-los profundament. Representaven una fita, gairebé prevista, no pas una meravella inconcebible.

Ara, al compàs de la trepidació del cotxe que s'acostava a la Diagonal, pensaven perosament en coses que no tenien cap punt de contacte. Ell formava el seu programa per a l'endemà: es llevaria abans de les deu, aniria a visitar dos o tres bancs, passaria una hora al seu despatx de corredor col·legiat, donant ordres per a la sessió de Borsa de la tarda...

Ella, partint de l'espectacle que acabava de veure, s'entretenia a fer comparances entre la bella groga i la bella blanca. "No, no, aquells ulls esquincats no fan mai goig... I el nas encara

menys... Hi ha moments que les figures resulten elegants, fines, aèries, i sembla que no toquin de peus a terra... Però, tot plegat, decoratiu i res més. Aquell xineta que potser no tenia vint anys, era l'únic que es podia aprofitar... i encara, un gènere de bellesa adolescent, equívoca, no cap cosa resolta... Als homes, elles els fan una certa impressió... Me n'he adonat... Bé; però ¿hi ha alguna representació de l'altre sexe que no els en faci?... Les mulleres, no cal dir-ho; els trastocquen... Les dones grogues no tant... Ah, no tant?... Ho dius aviat... Recorda aquella actriu -Anna May?... Si, es deia Anna May- que sortia en el *Lladre de Bagdad*... Tots en parlaven... el teu marit el primer, i això que no havia manifestat mai cap feblesa per les beutats exòtiques... Robert, en el fons, és completament *Rambla de les Flors*... I, tanmateix, ja ho veus, va parlar dues o tres vegades davant teu de les cames de l'Anna May..."

-Què fa aquest home? On es fica? -va exclamar Robert vivament, com si despertés de sobte.

El cotxe acabava de girar i d'endinsar-se en una travessia del carrer de Muntaner.

-I ara!

Robert cercava una esletxa en la capota. El xofer va girar-se ràpidament: somreia amb una aclaparadora expressió d'intel·ligència. Sense fer cas de les paraules i sense donar temps a Robert per obrir la portella i dir-li que no anava bé, entrà en el jardí d'un xalet, les portes del qual eren franques nit i dia.

-No, home, no! -cridà indignat Robert-. Al número 601 del carrer de Muntaner... Imbecil!... Per qui ens ha pres...

El *groom*, que havia sortit amatent per tenir el pom de la portella, va tancar-la de seguida. El xofer, després d'haver-se entre-girat dues vegades per palesar la seva consternació, va treure el cap enfora per fer marxa enrera.

-Noi, si que ens ha jutjat bé aquest home... -va dir ella així que el cotxe va tornar a prendre la costa de Muntaner...

-Calla, calla... quin imbecil!... N'hi ha per omplir-li la cara de bufetades...

-És el cèlebre *xalet*, no?

-Si, dona, sí. "Maison de rendez-vous." T'ho dic en francès perquè no fa tan fàstic...

-Aqui la qui s'ha d'ofendre sóc jo... Aquest home, evidentment, m'ha pres per una qualsevol. Si no, no hauria pogut imaginar que vinguéssim a semblant lloc...

-Vés a saber el que s'ha pensat! L'ansia d'agafar un viatge fa veure visions a aquesta gent dels taxis.

Servaren silenci. El sotrac que els havia comunicat aquella equivocació era massa intens perquè tot seguit poguessin ordenar de bell nou llurs idees. Ni l'un ni l'altre no havien fet sinó

reaccionar confusament. Les paraules que havien dit eren només l'escuma de llur emoció. Arribaren a casa dos minuts després.

El xofer va baixar amatent a obrir-los la portella, i, el cap descobert, va barbotejar les seves excuses.

-Perdonin-me, per l'amor de Déu... Quin greu em sap... Però jo hauria jurat que més d'un cop... No s'ho prenguin malament... Senyors, un servidor...

-Quan us dec? -interrompé Robert, amb eixutesa.

-Tres pessetes deu.

-Teniu.

Mentre Robert obria el reixat amb la seva claueta plana, el taxi girava i desapareixia carrer avall.

-Trobo que li has dit ben poca cosa -va fer Lluïsa, que havia presenciat de prop el diàleg del seu marit amb el xofer.

-¿Potser hauries volgut que féssim un escàndol i que es des-pertés tot el veïnat? -va replicar Robert, tot caminant pel jardí ple d'ombra i de lluna-. Fa una nit bonica, oi?

-D'això parlem... -va exclamar ella en veu baixa i girant el cap amb vivacitat.

Varen pujar les tres escales que duïen a la porta d'entrada de la torre i varen deixar enrera, tancat amb pany i clau, el jardí i la seva quietud apaivagadora.

Mentre varen fer llur *toilette* nocturna, no digueren un mot. No es veïen; es deturaven al punt de descordar un botó, de desfer una lligacama, de deslligar una veta. Ara sí que llurs pen-saments seguien un itinerari paral·lel, si no idèntic. Cadascú sospitava de l'altre.

"A mi no em podia conèixer de res -pensava Lluïsa-, perquè fa molts mesos, molts, d'ençà que tenim el cotxe, que no llogo cap taxi... En canvi, ell!... Oh, no m'estranyaria gens! Gens! Viu al meu costat amb la indiferència d'un ninot... Pot faltar-me tan fàcilment, tan impunement... L'auto, amb la seva capota i el seu cel·luloide brut és a propòsit per escapades clandestines... No és mal triat, no. I ell ha tingut punt a llogar-lo... Una temeritat?... Si, sí; una temeritat de les que agraden als homes... Mentre anava amb mi, un a cada cantó, separats com si tinguéssim ronya, devia delectar-se recordant l'*altra*... L'*altra*!... ¿Qui deu ésser?..."

Mentrestant, la imaginació de Robert no cessava de construir el seu edifici de conjectures.

"No, aquest xofer no em coneix -pensava-. No em coneix de res. Jo sempre agafo "David". Altrament, soc fisionomista... Cara que veig, cara que em resta a la memòria... Lluïsa?... ¿Inconcebible?... No hi ha res d'inconcebible en aquest ram. Tots els marits enganyats, abans de tenir-ne la prova, diuen que és

inconcebible... I és tan fàcil! Cada tarda surt amb el nostre cotxe... Molt bé. Però gairebé sempre el fa esperar a la Plaça de Catalunya mentre ella va -diu que va- a fer compres o visites a l'interior de Barcelona... Em consta que moltes vegades el fa esperar dues i tres hores... Té temps... de tot... Ah, i en acabat, l'interès que ha tingut perquè no lloguéssim aquest auto... Això, això és sospitosíssim..."

Feia estona que no badaven boca. Llurs mirades tenien la inexpressió i la fixesa del qui segueix exclusivament el giravoltar de les imatges interiors.

Robert, primer que no ella, va posar-se el pijama i va ficar-se al llit. Aleshores, la va veure. Lluisa -la que feia una estona anava i venia dins la seva imaginació- era allà davant, a dues passes només. Acabava de llevar-se la faixa que li feia de cotilla i la camisa curtíssima, color de rosa fort, deixava veure unes cames fermes i suaus alhora.

"El cert és que encara fa goig -va pensar Robert-. Afegeix-li el picant de la fruita prohibida... i una Venus!"

-Què mires? -va fer ella.

-No miro, admiro.

-Bah! -digué Lluisa, volent restar indiferent a aquella fàcil galanteria-. A bona hora arriba l'admiració... Passes setmanes senceres sense mirar-me..."

-Vols dir? Potser el que ocorre és que tu no te n'adones... o que no m'ofereixes ocasió de mirar-te a pler. Arribo molts dies a casa que tu encara no hi ets..."

-Exagerat! Ha passat dues vegades... En canvi, a tu cap diumenge et ve bé d'acompanyar-me enlloc... I t'ho vull dir: aquesta història del xofer i del xalet m'ha fet molt mala espina... -A mi si que me n'ha fet..."

-A tu? ¿Tens el cinisme de sospitar de mi? ¿Pots ni tan sols dubtar de la meva honestetat?"

-Oh, vés a saber... -rondinà Robert.

Lluisa s'havia acostat al llit del seu marit, molt més sorpresa que no pas indignada. Entre les seves suposicions no s'havia ni insinuat la idea que Robert dubtés d'ella.

-¿Realment, has pensat un sol segon que jo et podia haver enganyat dins d'aquest xalet famós?"

Lluisa no pogué fer-hi més: va posar-se a riure.

-Té molta gràcia... efectivament, té molta gràcia... -repetia Robert, sense trobar ni la frase ni l'actitud que li havien d'escandre en aquell moment.

-Que ets absurd! Mare de Déu!... No t'hi coneixia en aquest paper... Si veïssis la cara que fas... -deia ella entre un seguit de rialles.

128 -Tan absurd com vulguis... Però jo no veig que hi hagi més

motius per dubtar de mi que de tu... -va fer ell amb desig de no deixar-se endur pel sobtat enjogassament de la seva dona.

-No?"

-No, no, no. Tens tantes ocasions com jo i..."

-I què

-Que fas molt goig: ve-li aquí.

-Gràcies -va dir Lluisa, tot agafant els dos extrems de la camisa, arran de Lluisa, i saludant amb una insòlita picardia.

Verament, Lluisa era en el punt dolç de la seva tulesa. Robert se n'adonava amb una mescla d'alarma i de satisacció que comunicava als seus moviments una increïble mala fe. ¿No se n'hauria adonat massa tard? Aquells braços, plens i ran d'espant, alimats arran de canell, ¿no havien arrececat la felicitat d'un altre home?"

Va saltar del seu llit i va perseguir, a través del dormitori, la seva dona, que fugia amb una agilitat juvenil. La va atrapar naturalment... Feia sis o set anys que no s'havien estimat amb tanta fuga com aquella nit.

MIQUEL LLOR

(Barcelona 1894-1966)

ELS NEGUIITS DE LA PALMIRA

-Donya Palmira ja surt al balcó!

-Duu la Carina al braç, oi?

-Ara don Nin se li posa al costat. Llàstima de quadre que es deixa perdre!...

-Quan riu, queda molt distingida donya Palmira!... Amb quina gràcia ensenya les dents!...

-Es veu de seguida si una senyora és una senyora de debò!

Aquests diàlegs sovintejaven darrera les persianes a mig cloure, entre els silencis dels pianos habituats a confegir les mulsiques elegants que s'estilen en aquelles barriades senyorivoles. Els comaragues eren dedicats a la mestressa de la casa blanca i rosa, a la seva gosseta i al seu marit.

El respecte que envoltava donya Palmira reprimia les enraonies, per bé que en un res s'haurien deixat de miraments, sols que algun vei hagués descobert que, a entrada de fosc, una mena de fantasia amb pantalons lliscava part darrera el casal rosa i entrava per la porta de l'hort.

Però no sospitèssiu ni l'ombra d'un lligam inconfessable en donya Palmira. Rebre un amant, una dama tan honorable!... Però tot plegat és una història una mica complexa i val més començar pel començament.

A aquella senyora, inaccessible al veïnat, tota somriures tranquils i llambregades fredes, no li venia de gaire lluny collejar de cara a l'esbalaiment públic. Fins a l'hora de maridar-se, no conegué altre paisatge que les parets negres d'un carrer oliós de fang tendre tots els dies de l'any.

Ara que a la Palmira, des que la batejaren, li fou destinat un paper escollit en el món. La seva única pena era d'haver nascut

volta d'entrellats metàl·lics i vidres tèrbols del vapor, amb esfufecs de locomotores, esgarips de frens i alenades del fum que incita el desig de grans viatges imprecisos.

Tota la força dels vint-i-vuit anys de l'Hipòlit rebuïja l'evidència de la mort. Li cal saltar per damunt del present absurd, a la manera d'un cavall enaridit enfront d'un obstacle; saltar per damunt del moment actual, vers on coincideixen tots els elements de la vida, com al pas d'un congost inevitable. I ell s'empara en el recurs de figurar-se que tot *allò* que ara mira és una al·lucinació sense abast, alguna lectura oblidada, que l'impuls d'una segona consciència, inferior, torna al record sota la disfressa d'un somni.

L'Hipòlit es resisteix a mirar aquell cercle de flams de ciris, dòcils a l'aire de les esclatxes, aquell cadafal que aguanta el cos de l'Alicia mal vestit com tots els morts. Allò d'allí és una befa a la gràcia i a la flongesa de gest de l'Alicia! Una resistència covarda li atura l'impuls d'acostar-s'hi, amb l'urpa freda de l'horror, amb el mateix calfred de quan era noi si li acudia la pensada de mirar xemeïna amunt de la llar de foc del mas, aquella fondalada esborronadora, negra de sutge i que l'enteniament de vuit anys, de l'Hipòlit, poblava de monstres llefiscosos, descoberts a les estampes dels llibres de fer por.

Però a desgrat de necessitar creure en un mal son que l'alliberi, l'Alicia persisteix en la seva immobilitat, com embadalida, diferent al gran dolor dels pares i dels germans, a la malvolença de les amigues. Ara, l'Hipòlit no pot acostar-se a aquell cos, el sol contacte del qual li havia inflammat la sang en els dos anys de festeig.

Travessa la cambra, el dormitori de l'Alicia, desconegut fins avui com el recinte d'una divinitat. L'Hipòlit acosta el batec dels polsos ardents contra la fredor del vidre de la finestra. Enllà, sota la nit, la ciutat condormida s'estén coberta de núvols morats, com si reflectissin una foguera abrاندada enmig del mar.

Però l'Hipòlit no veu res; l'espina d'un sanglot que no esclata li obstrueix la gola i li lleva l'esma de dilatar els pulmons, oprimits per aquella atmosfera feixuga. La cambra, guarnida amb estels i creus de plata, és densa de plors mal reprimits, de pregàries, de cera cremada, de perfum de nard mortuori, gras com el d'aquell fiascò que troba, feia tants anys, en un racó oblidat, al tocador de la seva mare i amb un dibuix de dona nua que il·lustrà les primeres fantasies eròtiques de la seva adolescència.

El dolor de l'Hipòlit és com un ull roent, fix, al cervell, el pen-sament concentrat en una sola imatge, la de l'escena de l'estació avui fa dues setmanes.

—M'oblidaries si no em veïssis de temps? —va preguntar-li / 53

L'ENDEMÀ DEL DOLOR

El pom de la porta gira sota la pressió desesperada de la mà de l'Hipòlit. Les arestes del cristall escampen a la paret tot de partícules rutilants com d'una pedra preciosa, freda, que accentua l'esgarrifança de la mà.

L'Hipòlit ja és al terme de la cursa folla a través de les planures tranquil·les de França i de les recolzades abruptes de Catalunya, és al terme dels mil seixanta-tres quilòmetres, rodats entre la cendra d'un dia d'abril empujat, de París a Barcelona, per la cinta enxarolada de la carretera. Totes aquelles hores, la mirada de l'Hipòlit restà obstinadament fixa en un punt d'horitzó, com si hi busqués la porta de la cambra de l'Alicia, tan llunyana. Caigné la nit, lenta, sense estels i apagà la llusor dels regalims que la pluja dibuixava al parabrisa del cotxe.

Ara, amb la mà al pom de vidre i separat de l'Alicia només pel gruix d'una porta que li recull la silueta com un mirall opac, l'Hipòlit vacilla.

Un braç protector aguanta el seu braç; sent a frec una veu d'home:

—Coratge!...

Algú obre la porta.

Alicia és al mig de la cambra; sols cal que faci unes passes cap a l'església per a la cerimònia nupcial. Prou va vestida de núvia i amb flors de tarongina als polsos; la cambra ja és paramentada amb cortines blanques! Però l'Alicia somriu amb els llavis glaçats; els seus ulls, blaus i grisos com les porcellanes de Copenhaguen, no veuen l'Hipòlit ni les flors de tarongina, sinó les d'algun jardí de l'altre món. A hores d'ara hi passeja l'ombra serena d'aquella feminitat vivent com una flama, que l'Hipòlit no havia sabut descobrir en cap altra de les dones anteriors al seu desordre sentimental per l'Alicia.

L'Hipòlit es recalca amb defallença al cadafal voliat de ciris, cobert amb el vel que tapa aquella forma rígida. No la mira; prefereix l'Alicia que anà a acomiadar-lo dues setmanes abans al moll de l'estació, la claredat dels ulls diluïda per les llàgrimes de l'adéu, les fulgüncies de l'anell de prometatge en el gest nerviós dels dits. Era l'Alicia lluminosa, amb l'aureòla de l'amor que sols l'esguard de l'enamorat sap endevinar, allí a sota la

L'Alicia amb la seva veu reflexiva, els ulls molt oberts, atrets per la mirada àvida de l'enamorat. I, ¿ara deixaria que l'oblit li guanyés la voluntat amb els seus paranyis invisibles? L'Hipòlit es separa del balcó amb violència, revoltat contra d'aquell pensament innoble. ¿Oblidar, ara que sent la seva vida desarticulada de sobte, definitivament baldera? Ben cert que l'oblit no podrà atemptar contra la seva resistència; no li valdran les insinuacions corrosives contra l'obstinació de l'Hipòlit a defensar el seu dolor.

Avui, fins les mans dels companys li assenyalen, per sota la cura amistosa, la profunditat de la desgràcia que el colpeix. Aquelles mans acuden solícites per una rutina de bona fe, però demà ja es distrauran, amb l'afany de tornar a les obligacions de cada dia i de cada nit, agafaran la ploma per dibuixar arbres o màquines o per estructurar versos, comptaran diners, acariciaran les dones excesses d'amor o es clouran irades.

Ell quedarà sol en un illot de desolació. Haurà de veure el goig dels altres amb la serenitat d'aquells homes malaventurats que guarden una segona vida ignorada de tothom, desesperació comprimida que els udola fins a les hores sense temps, fluctuants, del moment d'adormir-se, i que és com el plor convuls d'un altre ésser que duen repenjat al coll per a tota la vida.

L'Alicia, tan joiosa i clara, ¿com pot avenir-se a les estreïtes d'aquell parament, enllocat com una apoteosi de teatre d'aficionats rics? ¿Pot avenir-se a esc. 'lar amb indiferència el brunz d'avemaries de les monges que la vetllen i a l'aflicció de què és motiu?

L'Hipòlit encara no ha tingut temps a avenir-s'hi, a fer-se a la certitud que l'Alicia és impassible a l'escalfor que emmusteïx les flors. Les seves amigues les hi han ofert amb el mateix gest com les hi haurien portat al cap d'uns quants dies, a l'hora d'agnar a agenollar-se a la cripta de la Seu. I agenollada, costat per costat de l'Hipòlit, davant l'urna esculpida amb àngels i escenes del martiri de la fabulosa santa Eulàlia, l'Alicia s'hauria deixat posar l'anell. L'Hipòlit el prem exasperadament; fa que li solqui el palmell amb tot de senyals rosats.

L'Alicia haurà de quedar-se encofornada entre la pols nauseabunda de la mort!, no respirarà mai més l'aire de les muntanyes!, no tornarà a veure el casal dels avantpassats on, aquella tarda, repenjada al braç de l'Hipòlit, va ensenyar-li les esplendor del jardí que creà el seny d'un avi d'ella. Tanmateix fou home d'un refinament gairebé insòlit a l'època de les gresques teatrals de Robrenyo i de les refladisses a l'Euterpe d'en Clavé! L'Hipòlit reveu aquella gran casa, obrada al gust neoclàssic pel gran amic de l'avi de l'Alicia, aquell extraordinari Daniel i Molina, que també els poblà les senderes del parc d'una mitologia

amable, casolana, en terra cuita, que l'Hipòlit anava descobrint a cada deu passes. Recorda aquella Nais melangosa, a l'ombra d'una font; més lluny, Flora, amb la mà presa per la mà de Zèfir, coronats de flors, eren una mica enllà de la cursa d'una Ceres opulenta, amb dues torxes enceses a les mans, en cerca de Proserpina, la falç i la garba oblidades. A l'encreuament de dues senderes, un sàtir a l'aguait era a punt d'agarbonar-se sobre un grup d'hamadriades incautes de vora l'escala, i al fons, enmig de l'estany, una Cipris contemplava la seva nuesa al mirall tremolós de l'aigua, voltada pels dotze signes del Zodíac aturats a l'ampit de la vora.

Però, per sobre de totes aquelles figuracions passades, persisteix l'espectacle dels ciris i dels vels mortuoris, com per fer entendre a l'Hipòlit que aquell passat ja és inútil, com un somni il·lògic. Però ell vol entossudir-se a oposar com a reactiu, contra l'evidència del fet present, el record d'aquella tarda passada al jardí de la casa pairal de l'Alicia. Allí tot era com en el temps en què hi havien passejat els mirinyacs d'alguna germana de l'avi, les llàgrimes als ulls per amor a l'enamorat absent en una empresa ultramarina, embarcat en aquells velers fastuosos com catedrals.

L'Alicia, tot caminant pels laberints innocents del pare, reia divertida evocant els sospirs, a la moda vuitcentista, que estremen els collarets d'aiguamarines i els camafeus apuntats als manegüins de blonda de les avies. Li anava contant com el jardí era verd tot l'any: abans de la primavera, dintre la cadena boirosa d'eucaliptus, els ametllers i pomeres anticipaven en senyal del bon temps, fins que el vent de març l'espargia en una sembra de pétals nevats. Però aviat, amb l'abril, començava el fresseig dels trèmols; les acàcies s'emplomaven; seguien els tilters, esponjats de cap a cap dels caminals, amb el parament dels pinacles còncics, flairosos d'una mena de perfum incert que no sabeu ben bé que ho sigui. Els oms i els lleoners de tot l'estiu dissimulaven sota la ufana, l'esgarrifaça de l'hivern. Després, l'assossec del setembre, les postes violentes de la tardor, i el verd s'aprofundia entre els pins per ennobrir les festes de Nadal. El darrer verd de l'any, refugiat als xiprers, recollia el sol clar del gener; aquells xiprers de l'entrada i que l'Alicia estimava més que no els altres arbres, perquè no sofrien velleïtats, tan serens de natural, que sols es desdeïen per força, les nits tempestoses, que es desficiaven a la claror sinistra dels llamps.

Ningú no hauria dit que allí fossin a Barcelona mateix. La collada de Finesrelles transformava el paisatge amb unes harmonies desavessades per als ulls ciutadans. I el bosc que guardava la finca, no l'hauria desdenyat, segons deia l'Hipòlit rient, el feres-tec Ramon Lull per rumiar-hi, amb els ulls malalts d'amor mis-

tic, la seva "Ciència", profusa com una selva medieval, amb fonts recollides, ermites i cants d'ocells invisibles.

Allí fou on l'Alicia va descobrir-li els matisos més púdics del seu sentiment, després de dos anys d'indiferència; perquè quan es varen conèixer, cada mirada d'ella era un refús a la interrogació que traslluen les mirades i les actituds de l'Hipòlit.

Fou un diumenge al matí, mentre ell distreia el seu oci passejant pels vells carrers, quan veié l'Alicia per primera vegada. Ella sortia de missa; en fer el senyal de la Creu, la llum del diumenge va capçar-li de rosa les ungles assuavides.

L'Alicia desvià de seguida els ulls de l'esguard insistent de l'Hipòlit; i aquella esquivesa es repetí la nit que es varen conèixer a casa d'una amiga de tots dos. Després va accentuar-se quan es veien al teatre, als concerts o passejant. D'antuvi, per a ell era com un intentu a aquell fosc desig de domini, l'afany de vèncer una resistència. Però aviat es decoratjà; si per cas coincidien en un mateix espectacle, la veia rodejada per la sollicitud dels altres xicots. Només era inabordable per a ell, com un ésser sobrenatural, entrevist qui sap on. No sols la separava l'atmosfera de la sala, vibrant d'una música que ell ja no sentia, ans la indiferència irònica amb què l'Alicia, quan eren al pas de la porta, el mirava en correspondre-li el salut.

Justament aleshores era quan el braç de l'Alicia sortia més de la finestreta del coixe, per tornar un adéu falaguer a qualsevol d'aquells amics que l'havien acompanyada. L'Hipòlit, palplantat a la vorera, seguia amb ulls mig d'odi, mig d'admiració, aquell mortal benaurat que s'enduia l'afalac insignificant. L'Hipòlit se sentia pueril, faltat de resistència per a oposar-se a aquelles reaccions mesquines. Sabia que ella no era més intel·ligent ni potser tan bonica o sensible com moltes de les altres que el miraven de grat, que sabien de cor els seus encerts esportius, que no s'haurien fet pregar gaire per repenjar-se definitivament al seu braç colrat pel sol i per les marinades.

No se n'alliberava ni en aquelles hores en què s'abstria en l'elaboració dels seus esquemes de centrals i d'exploracions hidroàuliques, entre parets clares de vidres a vora de turbines i generadors, en la immobilitat trepidant de les sales de màquines. A estones s'hi sentia com en un paratge desconegut, l'ordre de les seves idees traspalsat per un dring de veu femenina, per un reflex d'ulls clars.

L'aire del dormitori cada hora és de més mal respirar. A les monges que pregunen a la capçalera de l'Alicia se'ls congestiona el front sota les toques emmidonades. El plor de la mare, mig sufocat entre uns coixins, a la sala de més a la vora, torba la somnolència d'aquella vetlla amb un calfred encomanadís.

Es el senyal que, de tant en tant, restitueix l'Hipòlit a la realitat.

tat; però la voluntat se n'escapa per abocar-se a les vagues insinuacions d'aquell abans, aclarit amb tanta limpidesa com un mar d'estiu a l'hora feliç de submergir-hi el cos. En fuig per la propensió de tothom a no retèner més que el record de les breus pauses entre llargues hores doloroses que modelen la vida de cadascú. És aquella necessitat de deixar la memòria que rodi per l'enteniment, com un vagabund que només recorda d'un camí pedregós i cremat de sol els claps d'ombra, d'una tortura a l'altra un detall fresc de paisatge, un fragment de diàleg o un elogi mínim que orejà la nostra vanitat.

Ben cert que el desordre de tot aquell temps va insensibilitzar-lo a les formes i als sons del món exterior! L'atordien les harmonies incoherents de la passió, d'aquell amor al qual rebutjava tornar-li'n nom, com si l'Hipòlit temés ofendre la pròpia independència. I els vespres, en sortir de l'ascensor de la fàbrica i petjar l'asfalt del carrer, li semblava que es restituïa a la magnífica independència d'abans. Es barrejava amb embriaguesa al tumult d'aquella multitud anònima. Era l'hora brillant en què els despatxos i botigues apaguen els llums i el trasbals ciutadà ofega les campanes de l'Angelus. Les xemeneies de les fàbriques quedaven soles i primes, sense el fum de tot el dia; les de cada casa exhallaven la mica de tel blavós del sopar que s'amania a les cuines.

L'Hipòlit mirava amb ulls distrets el parpelleig dels rètols lluminosos a la Rambla, a la Plaça de Catalunya, a les Rondes, aquells noms esborrats i reescrits milers de vegades sota la pissarra diàfana del cel d'entrada de fosc, a la manera d'unes becerrolles repetides per a un públic de lectors analfabets.

Anant Passeig de Gràcia amunt, tornava a diluir-se-li el propòsit de vèncer el desordre sentimental. Entrava al Circol, immers en una claror velada i seia a la butaca, tota flogesses d'esclau, darrera el vidre on s'esmoreïen les irisacions dels reverbers del Passeig. Absorbia lentament el gebrer corrosiu de l'aeritiu com un or mòbil. Mirava vagament les tapisseries atapeïdes de caeres i setges i cavalcades, d'aquella grandesa autèntica de la Catalunya gòtica, evocada amb imatges renaixentistes i barroques.

Una lleu espurnadissa desensunya l'Hipòlit. Un ble de ciri massa llarg s'ha decantat a queixalejar la cera; en el clot líquid veu debatre's unes volves negres. L'oncle de l'Alicia, un d'aquells parents que solen anar a les vetlles de difunts com a una festa i amb el cap ple d'anècdotes per distreure la família, s'emporta triomfalment el cremalló, com un cuc de brasa que es retorça a la punta de les tisores.

Els vidres dels balcons comencen a transparentar una penombra lívida. A l'indret del mar, l'horitzó es ratlla amb un solc

de carmí, després, de vermelló. Ja és l'endemà, més ben dit, l'avui en què l'Hipòlit ha de veure l'Alicia per darrera vegada. Però tot i fer més de tres hores de l'arribada d'ell a casa, encara no ha gosat mirar aquell cos inanimat, amb la por instintiva que no s'interposi al record de la seva Alicia, l'amorosa Alicia que li pertorbà el ritme ferm i joïós de la seva vida anterior.

Justament ara, quan era segur de l'amor d'ella, a punt de satisfer la seva gran set d' enamorament, se li fon als dits com el glaç, amb la cremada del fred i l'horror contagiats al teixit dels seus nervis.

És l'hora fumosa de trenc d'alba. Malgrat la fatiga del viatge, accentuada pel xoc de la nova tràgica de l'arribant, el pensament de l'Hipòlit continua engruixint el cabdell de les evocacions.

Pensa en l'atzar que el dugué d'una manera tan cautelosa davant de l'Alicia, en aquell ball de festa major de poble. Era l'època en què l'aversion d'aquella noia s'havia manifestat amb més cruïssa. Ell fins evitava les ocasions de trobar-la, l'amor propi ressentit, per bé que no sabia estar-se de mirar-la des de lluny d'ençà que no anava a casa d'ella.

Cert que fou al moment just que no hi pensava, en aquella nit d'agost, entre les cretones florejadades de l'envelat. Enmig dels mocadors llampants dels pagesos i les coloraines de sede, falses de les notes colrades pel sol de les eres, descobri el vestit de l'Alicia, com una nota de simplicitat, per a repòs dels ulls. Ella s'acostava amb els pares i el guardià de la casa que ells tenien al cim del tossal, voltada de freixes i roures.

Encara no l'havien vist. L'Hipòlit no va poder resistir l'atracció. Amb el cor esvalotat, recriminant interiorment la seva feblesa, va acostiar-se'ls amb aire de naufrag a mig ofegar.

—És l'Hipòlit —proferí la mare, contenta de trobar algun conegut de Barcelona. Amb ell podria desempallegar-se del tedi i omplir el silenci d'aquell racó de món que li eixordava les orelles, avesades a l'enrenou ciutadà i als esgarips musicals de moda.

L'Alicia, així que va sentir-li la veu, va tombar-se de seguida. —Qualsevol diria que ens has seguit! —féu, recalcant els mots, tot allargant-li vagament la mà.

L'Hipòlit sentí la burxada del retret; mirà l'Alicia amb rancúnia pel blasme immerescut.

—Nostre Senyor ens l'ha portat aquí! —reprengué la mare—. Ja cal que demà vingui a casa; el farem anar a buscar. Ara rai, ja tenim carretera fins al peu de la porta!

—Haurà vingut per assumptes de la Companyia! —observà el pare.

—Sí. Hem examinat la situació dels saltants. Estudiem

l'aprofitament de les aigües de la comarca. Ara aquests pobles tornaran de mort a vida!

—Sort que aquí no fa calor. I, ¿encara en tenen per dies?

—Ja ho hem enllestit tot. Volia tornar-me'n avui, i he esperat demà, no sé ben bé per què. Tal vegada en té la culpa la festa major, ben pintoresca per cert! Me'n vaig a reposar a França tota una mesada.

Començaren les protestes dels pares; volien retèner-lo a casa d'ells, uns quants dies si més no!

De sobte el somogué un calfred, com a un home que es creu sol a dintre d'una cambra i pressent que un ull el sotja per l'esclatxa de dues portes. Es tombà de cara a l'Alicia; però la mirada d'aquella noia ja s'havia desviat de l'observació clandestina. Ella va tornar a mirar-lo francament, potser una mica penedida de la rebuda despectiva que li havia fet.

L'orquestra, rudimentària, grinyolava els sons d'un ball famós l'any anterior. L'Alicia seguí amb els ulls el moviment rítmic de les parelles. L'Hipòlit vencé amb un esforç la timidesa i, atordit com si parlés enmig d'una tempestat, balbucejà a l'orella de l'Alicia:

—Si jo fos un altre, prou et demanaria si vols ballar amb mi, malgrat les empenyes.

—Un altre que no fos tu, coneixent-me com em coneixes, ja m'ho hauria dit de dret, sense compliments, mal hagués d'imposar-m'ho.

—Per força? És un recurs que no em faria goig ni a mi ni crec que en fes a cap noia!

—No t'n refiis! Un home d'empenya, sempre fa de bon veure.

L'Hipòlit sentí un abrandament d'ira, una acumulació de força que li enrogi el front. Encegat, va apoderar-se del braç de l'Alicia.

—Vols dir que sóc dels que flauegen! Anem, doncs! —eixí, convençut del retús d'ella. Però l'Alicia va seguir-lo dòcilment. I es barrejaren a la massa onejant de balladors.

—M'has fet mal! —va queixar-se ella, tot recalcant el braç a l'espatlla de l'Hipòlit.

—Si fossis un home, amb quin gust et bufetejaria! —desbordà ell—. Aleshores aprendries a no dir coses injustes, quan no es té motiu per a mortificar els altres.

L'Alicia va mirar-lo una mica esporuguida, encara que de seguida li tornà l'expressió d'indiferència.

—Et ressentis molt aviat! Però això no priva que t'ens hagis compartegut al davant, fent veure que no gosaves. I és que estàs segur de guanyar el cor de la meua mare, que així podrà parlar-te del seu reuma imaginari, i que el meu pare s'enlluernarà amb els teus treballs per eixugar el riu i corsecar els arbres, com

acostuma a fer tota aquesta gent carregada de fums de saviesa.

—Quines misèries penses de mi!

—No m'he entretingut mai a pensar res, de tu!

—Ja fa temps que ho sé. Però no era per cap vanitat. Ho he dit involuntàriament.

—Veig que avui només et passen coses involuntàries! —corregí l'Alicia amb una rialla eixuta que l'Hipòlit aturà de seguida.

—Et diverteix fer rodar el cap a la gent! És que saps que sóc sofert. Jo mateix de vegades em tinc despit de no poder valer-me de la voluntat. Em faig l'efecte d'un estrany. No sabràs mai com he sofert sense dir-t'ho!

—Però m'ho dius ara, també involuntàriament, oi?

Ell es va desorientar. El desconcertava la dolcesa d'aquella veu; la sentia a la manera d'un arc de violí damunt la corda, que li provocava una modulació voluptuosa, però li exacerbava el dolor de la ferida.

—No et vagará sentir-m'ho dir més!

La música acabava. La calor ja era insuportable per mor del baf de tanta gent reunida. Les parelles es dispersaren; així mateix ells se'n van anar, agafats del braç, cap a l'angle de l'envelat on l'alè de l'aire movia un serrell de cortina. L'Hipòlit separà una mica la tela encartonada de pols.

S'abocaren amb avidesa a la frescor de la nit, profunda de silenci enllà de les muntanyes negres. Pels fonerals ressonava la vida anònima dels insectes vibrants d'amor. El creixent de la lluna s'aturava a cada replà de les feixes adormides.

—Quina llàstima —comentà l'Alicia assenyalant el paisatge nocturn i afectant un to mig seriós— que tot això que ja està prou bé ho hàgiu de malmetre! Ningú no diria que ho farà la mateixa persona tan mirada a comprometre's i a molestar una noia com jo, que és prou franca per no poder sofrir les persones que no es saben imposar.

L'Hipòlit no es va saber valer d'aquella ocasió per correspondre-li amb una rèplica que seguís la via iniciada per l'Alicia, a fi d'alleugerir l'acrimònia de les expressions anteriors. Tal vegada hauria pogut ser el començ d'una intel·ligència; però ell no tenia prou domini per dissimular la sinceritat sota una aparença somrient.

—No entenc gaire bé això que em dius —insistí amb arrugues al front—. Com he d'interpretar-ho?

Ella es va posar a riure, molt divertida:

—¿També ets d'aquells que sempre enraonen amb el cor a la mà? Interpreta-ho de la manera que puguis.

L'Hipòlit dubtava. El sentit d'aquells mots era una incitació a la lluita, l'èxit de la qual dependria de la quantitat d'energia que ell esmerçés. Però la pugna era entre aquesta vaga sospita i la

indiferència amb què l'Alicia tornava a mirar cap a l'altre costat, per no haver de girar-se-li de cara. A més, l'apassionament podia fer-li donar un sentit erroni a aquelles paraules, per bé que ella no se li movia de la vora.

—No passis angúnia. Demà me n'aniré, tal com ja he dit. He tingut prou temps per adonar-me del concepte que tens de la meua insignificància. Jo, per vergonya meua, no voreig saber escarmentar. Així i tot, t'asseguro que ara no tindria aguant per resistir un joguineig que de segur et divertia molt. Només m'accontenta pensar que, tret d'avui, no pots retreure'm que hagi estat mai impertinent. I ara no tinguis por. Tot i el meu treball de bàrbar "amb fums de saviesa", no et veuràs en el cas d'enyorar aquest racó de món. Podràs passejar a la vora d'aquesta riera sense que hi coneguis cap malifeta; hi trobaràs les mateixes ombres per seure i rumiar les teves pensades cruels.

L'Hipòlit recorda que se'n tornaren de costat, tots moixos, cap al grup que formaven els pares i altres propietaris de menys categoria, que els dedicaven somriuers servils. Després, recorda que va prometre, a contracor, anar l'endemà a casa d'aquells senyors per acomiadar-se'n. Després la nit, desvetllat pel dring d'aquella veu i per la cruïsa de les expressions que articulava. Però a sota de tot, germinava un brot d'esperança, arrelada més endins del que ell mateix sabia. L'Alicia va escoltar-lo! A desgrat del seu aire despectiu, el to d'ella era veuement. Si el diàleg es va acabar perquè ell va voler!

El sol ja esquinçava les boires aturades als vessants, i encara l'Hipòlit no havia tancat els ulls, l'esperit errivol dins un cercle d'interrogacions contradictòries. Comptà les hores que faltaven per a tornar a veure l'Alicia i va semblar-li que el pas del temps era d'una lentitud insofrible.

Amb el cor estret entrà en aquella casa esbarjosa i severa, bastida al cim del turó amb les pedres daurades del casal nobiliari, les finestres i portes esculpides amb motius ornamentals dels segles XVI i XVII.

No li va caldre gaire esforç per adonar-se de la fredor amb què el rebia l'Alicia. Semblava contrariada per la tolerància de la nit abans, potser ofesa. Aleshores fou quan l'Hipòlit va començar a prendre fins a quin punt havia anat enllà en les seves esperances. Gairebé va desatendre els pares de l'Alicia, que insistien en demanar-li parer a propòsit de la situació de la casa. A taula, l'Alicia a penes va mirar-lo, com si hi hagués un secret només sabut d'ells dos. I tanmateix els era un lligam.

—Demà te n'aniràs? —acabà per preguntar-li, a la tarda, en pujar els graons del jardí, plantat seguint el declivi de la muntanya.

—Sí. Me n'aniré a punta de dia. Ja m'he entretingut massa. I...

—I què? —insistí ella.

-No res, no -rectificà l'Hipòlit, molt eixut.

Ella el va correspondre amb un gest d'espatlles desdenyós. Es recollí els plecs del vestit, blanc, semblat de llunes rosades, per seure al banc que donava al pendis.

Els ulls de l'Alicia lluïren en la resplendor de la posta que es fonia darrera els serrats moradencs. Una remor esmortida per la distància pujava del poble ajocat a la vall, entre la doble corba de la riera: el fresseig de la resclosa amb un voraviu d'escuma, el martell del ferrador ajupit contra la pota del cavall resignat, davant la pupilla roent de la farga encesa dins el marc fumós de la porta, els cops de picador d'una dona arrupida al cantell d'una clapa blavosa del safareig, entre dues agulles de pollaneres, el braç enlairat quan el so arribava a orelles de l'Hipòlit.

-Te'n vas, de seguida? Ni que fugissis! -féu l'Alicia, sense gens d'estridència a la veu.

L'Hipòlit va mirar-la fixament, acovardit i temptat alhora. Però la desconfiança va tornar a guanyar-lo.

-¿Què té d'estrany separar-se de qui ens tortura... en va? D'altra banda, crec que si et veiés gaire t'avorriria.

Ho digué dret davant d'ella, com a una persona enemiga; però la veu li vacil·lava com si hagués proferit una blasfèmia.

-Això m'agrada! -respongué l'Alicia, una mica frenètica.- Mai no t'havia vist sincer com ara. Em fa pena la gent que fuig amb la por al cos. Ahir, quan te'm vares emportar "per força", ja em semblaves un altre. I ara, ja pots anar-te'n. Estic contenta de saber que podries avorrir-me tant com t'he avorrit jo, des de sempre.

I es tombà de l'altre costat, les galtes enceses. L'Hipòlit li va prendre les mans, suaus, amb les seves mans tosquies, de treballador. I vençut, amb la veu desesperada d'un noi:

-Alicia. He d'anar-me'n o he de quedar-me?

-Anar-te'n -féu ella sense gens de dubte; però les mans li frivaven.

-Me'n vaig, doncs! -concretà ell, provant d'abandonar l'estreta. Ella el deixava fer, però de sobte, en un impuls:

-Queda't. -I acostà la cara a l'afalac d'aquelles mans de treballador.

Un calfred el torna a la presència de la cambra guarnida amb paraments de la mort. Se li renova la impressió de l'horror, que l'ha submergit en aquella balma ofegadora, i que l'embriga com un vi torbador. És com si li fes perdre consistència, com si li llevés fins l'esma de sofrir.

S'adona que ja és de dia. Una cortina de pluja agrisa l'Arc de Triomf i els arbres del Parc. Sent una rialla mig ofegada per prudència a la sala del costat. Algun parent que havia resistit amb

coratge la vetlla, dissimula els badalls. Les monges es relleven al peu del cadafal amb refrechs de rosaris i medalles.

L'Hipòlit prova d'aixecar-se i sent el peu fluix, que no encerta a pejar la catifa. Les parets oscil·len com una cabina de vaixell; un enfredoriment a la medulla li dispersa les idees. Li sembla caure damunt d'una superfície negra, vorejada de flames com una fotografia solar; hi entreveu ganyotejar tot de boques per-verses, dits que assenyalen, acusadors, cingles per on ell rodola. Amb por de topar-hi de cara, es fa endarrera.

El pas d'aigu líquid confortant que una mà compassiva li acosta als llavis descolorits per la feblesa, esvaeix aquells monstres en un fum de no res.

La casa comença a desvetllar-se. Passada la tràgica confusió de les primeres hores, reprèn el ritme normal, per aquella imprecisió de cada dia d'haver d'ordenar tots els detalls perquè no se'n ressentí l'ordre de l'endemà, aquell endemà que fonamenta l'oblit del dia d'avui. Després, tard ja, l'Hipòlit ha de repetir els gestos maquinais de tots els matins; amb la navalla als dits davant el mirall, ha hagut d'enginyar-se posats per salvar els indrets de pell delicada o algun gra minúscul de vora l'orella. Ha de concentrar l'atenció al nus de la corbata, a les unglies i a destapar i tapar els flascons de sobre els prestatges del tocador. A mig matí ha de tibar-se bé la roba, de dol, per corregir alguna arruga i entrar al saló amb la família de l'Alicia. Aten les visites amb una contracció al rostre amb què ha de dissimular la depressió autèntica; alhora li serveix per a fingir una expressivitat més apropiada per a correspondre al fred condol de les amistats i les enèrgiques estretes de mà que li dediquen les mares que tenen filles casadores.

L'Hipòlit s'adona que les corones i poms de flors comencen a envair la sala, amb planyivols adéus de recepta, en paper d'estible per les emanacions dels nards. En un dels rams veu tot de roses blanques, iguals de matis a aquelles altres roses, de pastor, que una vegada l'Alicia descobrí, amb una mica de crit joïós, en un clot cobert d'esbarzers. Cap aquells dies, el seu jardí era florit de les roses més galanes, però els ulls d'ella es delien per aquelles altres humils, justament per una de mal abastar. I el desig seu va transformar-se en voluntat de l'Hipòlit de collir la flor sense tenir cap eina per a tallar la branca punxosa.

Quan va portar-la-hi, les espines eren clavades al seu polze, un regalim de sang entre els dits. Més que no una sentida li era un goig dolorós, com si ell es valgués (amb crueltat contra d'ell mateix) d'una valvula per esbravar el desig amorós desvetllat tothora. I encara premia la branca amb obstinació, els ulls fets al rostre gemat, als llavis i a les dents de l'enamorada. Sentí un re-

mot compliment del desig quan veié els dits de l'Alicia tacats amb sang d'ell.

Era talment com cada vegada que, amb el deler de posseir aquella feminitat que panteixava dolçament acostada al seu pit, ell disfressava l'impuls no confessat, amb el gest d'oferir-li un dolç de la taula amb senzillesa. Però de seguida li'n prenia un bocí, mentre hagués rebut el contacte dels llavis de l'Alicia, i el devorava com si complís un fet extraordinari. Però era una satisfacció enganyadora; i aleshores l'Hipòlit sentia la necessitat de torturar aquella noia amb paraules injustes, a fi de veure-li les llàgrimes als ulls, només que per rescabalar-se del propi sofriment. Però al cap d'un segon, els ulls se li asserenaven, per tal com la bonesa de l'Hipòlit era reconquistada en una reacció de la consciència contra les baixeses de l'instint.

Una campana de rellogte, discreta, sona migdia. L'enervament de l'Hipòlit s'accentua amb el murmur de veus apagades, el trepig de passes cautes, els sanglots veritables de la família i els sospirs de bon to, de les amigues.

A estones, encara creu sentir trepidar el motor sota la planta dels peus, que li percutí l'orella aquelles hores febrores del viatge amb l'amenaça de la mort part enllà de la pluja.

I la certitud de la mort és tot el guany d'aquells anys de desordre que l'amor incita i que fomenta un estat d'inquietud recessiva. Una paraula, el gest més simple de l'Alicia, sols la sospita d'un pensament que ella no li hagués declarat, trasbalsaven l'Hipòlit, perdria la facultat de percebre el que era just o impertinent, es perdia en un nus de conjectures, d'una puerilitat que no podria copsar fins que no s'extingís aquella passió. Però aleshores, l'absència d'amor lleva el record de les incongruències que havien arribat a constituir l'eix de la vida de l'enamorat; l'oblit se les emporta com aquelles flors vaporoses dels marges, que un buf dispersa en un escampall d'estels de cendra.

Però ara tot s'ha resolt de cop; la veu de l'Alicia anirà fonent-se enllà del temps. A moments, a l'Hipòlit ja li sembla que no en recorda el dring, com si no l'hagués sentida mai.

El matí ha passat fora la penombra dels porticons a mig cloure. L'Hipòlit gairebé no s'ha adonat del pas de les hores. Tard o aviat, en començar la tarda, algú ve a indicar-li que ha d'anar a preparar-se per a la cerimònia.

Troba a punt el vestit flamant, com si hagués d'anar a casarse; la claror es dilata i contreu a la seda del folre, traça una vertical incerta a la copa vellutada del capell.

De sobte s'inicia un desplaçament a dintre de la casa, com si tothom obeís un senyal. Per uns quants minuts, només sent tot de sabates que cruixen, cadires arraconades i sanglots femenins darrera els plecs de les cortines. L'Hipòlit és empès cap al carrer,

entre un grup d'homes endolats, precedits per un rengle de capes pluvials atapeïdes de signes geomètrics en or i plata, d'un orientalisme de barriada aristocràtica. Els ciris guspiregen encogits per la claror, davant de la fantasia sinistra de la carrossa engarlandada. Després, els graons de l'església, irregulars, amb plantes arrapades a les esquerdes; els peus, congestionats, que s'adolorixen en pejar el relleu dels epitafis i dels escuts nobiliaris esculpits a les illosanes de les tombes. Després, l'encens, les follies barroques de l'altar, amb columnes carregades de raïms i angelons molsuts, que paren les mans cap al flameig dels ciris. I a dalt de tot, el plany de les campanes de cara als núvols.

La volta del temple s'omple d'ecos de les absoltes, desentonades per un cor de veus rogalloses, indiferents. I el càntic que l'Hipòlit deixa passar sense copsar-ne la profunda vibració, desvetlla al seu esperit el ressò de la veu de l'Alicia de llavors, aquella nit a la terrassa de la casa del seu avi, amb Sant Genís i el coll de Finestrelles per fons. Tots els amics eren agrupats en silenci. L'Alicia protegida per l'ala oberta del piano, cantava dins l'aire tranquil les nobles melodies dels polifonistes, les d'aquell Pere Albert, canonge de la Seu, i les de Joan Brudieu.

Libera me, Domine

de morte aeterna, in die illa tremenda:

Quando coeli movendi sunt et terra:

Dum veneris judicare saeculum per ignem,

clama el respons, amb l'horror profètic de la fi del món. Però l'Hipòlit no sent més que l'eco del dibuix melòdic del "Cant d'Amor":

Plena de seny, donau-me una crosta

del vostre pa, que m'leve l'amargor:

de tot menjar m'ha pres gran dessabor

sinó d'aquell que moll' amor me costa.

el qual Ausias March teixí de cultes flors trobadoresques. Però la clamadissa bíblica persisteix encarada a la mort:

V.

Dies illa, dies irae,

calamitatis et miseriae,

dies magna et amara valde.

Dum veneris judicare saeculum per ignem.

I l'Alicia, vaporosa, mirava l'Hipòlit amb els colzes recalcats a la corba del piano. La seva veu, reposada, entonava l'estramp:

*Fantasiant amor a mi descobre
los grans secrets qu'als pus subtils amaga,
e mon jorn clar, als hòmens es nit fosca
e visch d'açò que persones no tasten.*

Un calfred batzega els nervis de l'Hipòlit, però li espargeix aquella teranyina de fantasmes.

La comitiva es refà a la porta del temple; segueixen fins dues cantonades lluny, entre els grups de badocs i l'embús dels automòbils i tramvies. Després, les encaixades que acaben per fer el cap, seguides d'uns mots de lletania indesxifrable. A la fi, el peu a l'estrep flexible, el gran repòs de seure entre coixins, poder tancar els ulls, el braç en el braç del germà de l'Alicia, que plora molt baix.

L'aire passa d'una finestreta a l'altra i li amorozeix el front ressec. L'Hipòlit no veu la desfllada del paisatge urbà, però de tan sabut li passa integrament per la consciència, amb cada plàntan amb els brots esberlats i cada monstroositat arquitectònica. Les notes travessen sota el paraigua, amb les carnes esgarriades per la pluja, amb l'afalac de l'abril a la sang. La frescor de l'aire fa palpatar els narius tebis dels cavalls, endogalats al cotxe amb l'enyorament de l'olor d'usèrda dels camps, dels estables temperats i de llenya de les cuines foranes.

L'Hipòlit és cerclet per la muralla del dolor, d'aquell dolor del dia abans que es repeteix amb un sol element de queixa, com aquella queixa que per entre l'atmosfera del Tristany, insisteix com un batec de cor.

Només fa cinc dies que era a París, assegut davant l'espectacle d'Isolda moribunda. Ell prou creia sentir-se penetrat de la irradiació dolorosa en què l'heroïna es transfigura; però ara s'adona que qualsevol incident exterior el distreia amb el cor perfectament tranquil; descobreix que cap vestigi d'aquella transfiguració no s'ha operat en l'Alicia. Ell tampoc no n'està gens ressentit; sols la persistència d'una desesperació somorta, planera, sense cap reacció superior.

El seguici passa per la Ronda oberta damunt la muralla de Sant Pere. Els cavalls s'illusionen amb un trot fals, a la manera dels atletes de circ, que entren a la pista saltant amb una lleugeresa que es contradia amb la monumentalitat de la massa.

Travessen l'enfrosiment de la Plaça de Catalunya; el seguici migparteix una gran massa de públic bocabadat prop d'un enginy que enfila, amunt d'una edificació, una biga metàl·lica. La claror prova de llampegar als cristalls dels automòbils, hi di-

buixa fragments capgirats del paisatge urbà, posa una llueur de cel a les ampolles de les terrasses dels cafès. L'Hipòlit s'entregira al seient; es proposa no distreure's en observacions mal avingudes amb el seu estat d'ànim present que li augmenten la fatiga. Però necessita valer-se de tots els subterfugis per evadir-se del fet, en contra del qual lluita d'ahir nit ençà, per eludir-ne la certitud.

Ara el seguici s'adreça cap al carrer de les Cortes. El vent s'ha refermat i el gruix dels núvols comença a clivellar-se. De sobte l'Hipòlit recorda el contacte de la ma de l'Alicia, suauíssima, amb el batec del pols al palmell. Recorda que de vegades, en un moment d'oblit, o segons els estats que travessaven l'esperit d'ella, feien que se li desdibuixés el rostre. L'Hipòlit creia descobrir-hi vestigis d'altres rostres de persones de l'ascendència d'ella, que la lligaven als seus morts. Era per aquelles reminiscències que ell tenia, com una amiga de tota la vida, l'àvia de l'Alicia, tot i no haver-la vista mai, la qual somreia mig esvaïda entre les opacitats del daguerreotip penjat al saló de la casa d'Horta.

Ara, la ciutat va esdevenint suburbial amb l'acostament de Montjuïc, vorejat d'un engrut de barraques on s'encaua el rebuig de la misèria peninsular. En un tombant, al fons del pla desorganitzat d'edificacions, veu dreçar-se la torre grisa de Pedralbes, a l'ombra de la qual reposa la dolça i fastuosa reina Elisenda.

Després de seguir uns camins amargenats d'herba, entren per un passeig d'arbres. El cotxe s'atura al cancell del cementiri. L'Hipòlit obre els ulls, s'estremeix, revoltat que encara duri aquell mal son absurd. A la fi no li queda altre recurs que anar passant, amb dos amics que li fan costat, entre la fantasia dels panteons, les gesticulacions als marbres de picapedrer, els coixins i garlandes de fosa. Voreja els arrencaments de catedrals i temples grecs i egipcis, a escala reduïda, amb àngels de llautó, amb ibis i cariatides d'estuc.

Puja la costa entre parets de ninxols guarnits com festes de carrer, amb alguna dona endolada que seu prop d'una llàntia tremolosa, absorbita en un diàleg misteriós amb els seus difunts, mig esborrada per la grisor de la tarda.

Després, quatre flams de ciri groc a l'altar de la tomba, un murmur de pregàries. Unes mans grolleres obren el tait; tot-hom s'hi acostava. Hipòlit veu unes flors de tarongina ennegrides: una taca rogenca a la seda nupcial, respira un baf...

S'enretira de seguida amb les mans als ulls, per defensar-los de veure "allo".

*Lir entre caris, lo meu voler se tempra
en ço que null amador sab lo temps;
amor ho fa, a qui plau que yo u sentia,
los grans tresors a mi sols manifestia,*

prosseguia cantant la veu feliç de l'Alicia en l'assossec de la nit radiosa, aclarida en el record de l'Hipòlit. Li calia fer perdurable el record de l'Alicia autèntica, que sempre l'esperava recalçada a la barana, amb els vols d'ocells brodatats al para-sol obert. Li deia:

—Cada dia em sembla que tardes més a venir! Ja voldria ser al temps en què no haguessis de tornar-te'n.

I la llosa queda fixada a la paret. Tanmateix la mort! És el primer moment que l'Hipòlit se n'adona del tot. El següent comença a retirar-se, però ell no s'hi sap avenir. Voldria que el cor se li aturés, per poder separar-se o ajuntar-se definitivament a l'Alicia. Es posa la mà al pit; hi sent un suau martelleig regular, com els altres dies.

Es tomba, mogut per una voluntat poderosa, com si li toquessin l'espatlla. En l'endemig, els núvols han anat alleugerint-se i, de sobte, per un esquinç salta un raig de sol. El fum de les xemeneies es torna moradenc; els camps del Prat lluen d'herba tendra entre els aiguamolls serens; els xiprers del cementiri són flams de verdor.

Una gran airada salabrosa esponja els pulmons de l'Hipòlit; els ulls li van cap a la corba de l'arc de Sant Martí, obert aire amunt com una sendera d'alliberament. A baix de la muntanya rodren uns trens de joguina; al lluny, aquell vaixell que sempre passa arran l'horitzó, deixa fondre lentament els cabdells del fum.

Li sembla que es desperta, com si sortís d'un soterrani i de sobte es veïés rodejat de llum. És com si tots aquells anys de goig, de tortures, de desordre, quedessin encloats en aquell mal pas, i que tot d'una recobra la independència enyorada.

Un amic que li ha fet costat totes aquelles hores, en veure'l que vacilla, amb els músculs del rostre palpitants, li agafa el braç per fer-li companyia en aquella exacerbació d'un dolor que ja comença a no ser-ho.

Per això l'Hipòlit, a mig pendent de la muntanya, es tomba a mirar l'indret on queda l'Alicia, presa darrera un marbre amb dues argolles de bronze. Ell s'entossudeix a mirar-hi amb desig de retener l'última cosa que creia poder conservar d'ella, el dolor de perdre-la. Però també el dolor s'esbrava. L'Hipòlit tem descobrir-se un fons d'egoisme inhumana, però no s'adona que avui, fatalment, ell és un home renovat, amb l'optimisme dels vint-i-vuit anys i que es basta amb la pròpia plenitud. L'Alicia fou un

detall de la seva vida passada, tal vegada essencial, que l'ha ajudat a formar-se. Però tot i l'aparent coincidència, havien viscut cadascú d'ells dos la pròpia vida, separats per la incomprensió que distingeix cada ésser. I és a l'hora de la mort quan s'aguditza aquesta veritat. A sota la desesperació que sofríu per aquells que es moren, cova un fonament d'oblit i, encara més, la certesa de creure trobar la felicitat a prop d'uns altres éssers. I els que se'n van, s'emporten el temor de sentir-se abandonats, sense que ningú els pugui donar la mà a l'hora d'abocar-se a l'abisme.

L'oreig frunzeix la seda del mar i acompanya les onades a l'escuma de la platja. És l'abril. L'Hipòlit necessitaria obrir els braços, estirar-los per desentumir-se. Un transatlàntic es separa lentament del port i els mocadors dels passatgers fan adéu als vells neguits amb l'esperança de deixar-los per a sempre més entre les piles de càrrega, regalimosa de grasses ultramarines, amuntegades al moll.

L'Hipòlit prou tomba el cap vers l'Alicia. És en va. El passat no es pot retener. L'Hipòlit comprèn que ja és a l'endemà del dolor, que ara sols li queda el convencionalisme de les paraules triades per fer bon efecte a la gent, la roba de dol i la cara seriosa.

Posa el peu a l'estrep, tal com fan els altres, puix que ha de reintegrar-se al trasbals de la ciutat, que ja comença a encendre els llums per a la festa de cada nit i on l'esperança sempre una Alicia o altra amb els braços oberts per recomençar la il·lusió de l'amor.

I de darrera estant de la finestreta, busca on hi ha d'haver la tomba. Aleshores, amb ànim desenteranyinat de mals sons, el cor lliure de lligams, en topar la ineficàcia de l'esforç per retener el dolor que s'escapa, és quan el primer sanglot li esclata a la gola sincerament, un fibló de llàgrimes li crema els ulls.

—Coratge! —li diu la mateixa veu amiga de la nit abans. El rengle de cotxes es va esborrant entre les ombres del capvespre.

I en aquell racó de muntanya, entre els xiprers que guarden la tomba, uns quants ocells primerencs canten molt a poc a poc, per no deixar l'Alicia tan sola...

FRANCESC TRABAL

(*Sabadell 1899-Santiago de Xile 1957*)

TERCER ACTE

Els actors es reuneixen per fer nova la comèdia de l'autor, perquè no els agrada i temen que al públic tampoc. En comentar la reunió inviten el públic a pujar i discutir amb ells la jugada. En pugen tres o quatre o vint o trenta. I tots plegats fan l'argument. I acorden que només tinguin tres actes. S'adonen aleshores que ja són al tercer, i tot d'una esclata una terratrèmol, el terratrèmol que havia de succeir al primer acte.

QUART ACTE

Surt Noè amb l'Arca i diu que amb aquesta secada serà un problema que hi hagi necessitat de fer-la rutilar. Noè parla tot sol, abandonat i tot de les bèsties. I aleshores els tramoistes s'adonen que han equivocat el quadre, que aquest quadre no era d'aquella comèdia que estaven fent i el claven fora a empentes, Noè, l'Arca i decoració, i arrabassen els *caudals* de l'apuntador i li'n donen uns altres. Aleshores surten, o millor, entren, els còmics de la comèdia que anàvem fent, i el fantasma i aquells sis senyors que van tots igual i que semblen una sola persona, i vinga fer elogis de la magnèsia. "Fuera grupos." Entencastem un pasqui a la paret i tothom s'hi aboca: el pasqui explica que en aquest món, per a ésser feliç, hom s'ha de fer del Partit de la Bona Voluntat Nacional i que cal votar d'hora i sobretot usar imperdibles de seguretat "Inox". Aleshores passa travessant l'escena un casament a tot gas. Els cotxes, la comitiva, el dol, els nuvis corrent com si els empatessin. La gent es gira, però tothom torna a llegir el manifest. Una *girl*, vestida sumarrissimament, en *slip*, mentrestant surt a cantar amb aire de foxtrot "El desembre congelat". I just, cau ara una tromba, o bòlid o cometa en escena, aixafant a tothom, i l'escena queda un parell de minuts tots de panxa enlaire, en silenci, fins que baixa el teló, arrapat al voraviu del qual el fantasma s'esllavissa fent el bèstia i rient-se del públic.

Teló definitiu

TRES ARGUMENTS

I

DAGOBERT ALS LLIMS

(*Comèdia inacabada en tres o quatre actes*)

PRIMER ACTE

Una gran expectació. Una plaça pública o privada, una cambra de bany, o un saló o qualsevol lloc on hi hagi gent. On tothom espera l'esdeveniment anunciat: un fenomen atmosfèric (una tromba, un bòlid, un meteor, un terratrèmol). Tot l'acte la preocupació de l'anunciat fenomen. Qualsevol cosa fa creure a la gent que ja hi som. I tururut, buscar en realitat si passarà res o no passarà res de la predicció anunciada.

SEGON ACTE

Es presenta un fantasma. El Fantasma, que no sap pronunciar les eses. I això el rebenta. Diu que ha fet dos o tres cursos a l'Acadèmia del ben pronunciar dels fantasmes, que és com una mena de Liceu Dalmau dels qui no són fantasmes, i no se'n ha sortit. Pregunta com ha anat allò del fenomen. I la gent que sortia al primer acte diuen que ja no se'n recorden, perquè d'allò ja fa quaranta anys. D'acte a acte es veu que passen quaranta anys. Ara, en realitat, els qui fan la comèdia diu que ja no saben per què la fan ni com van començar-la, i sobretot diuen que no saben pas com ha d'acabar. Però acorden que tinguin dos actes més.

terrible. Els ninots, les besties, empal·lideixen. Ja està! Ja el deuen haver escanyat! El tirolès no se sent cantar. El silenci calla més que mai. Una noia-ninot s'esvaeix. Se sent remor prop de la porta. Se sent que puguen l'escala del carramat. Entren homes i dones, el transformista i els trapezistes. I duen a pes de braços el cos esterracat del ventríloc cosit a punyalades. Drama. Tota la cambra cruix. Com ha anat?

II

"TIROLIENNE"

(*Pantomima - ballet*)

PRIMER TEMPS

El transformista a casa seva un dia que ha begut massa. Tot sol, vinga transformar-se. Per dinar, per prendre cafè, per beure conyac, vinga transformar-se. —Hola, què tal, Napoleonte? —I de seguida: —Què deia, Mme. Récamier? —I a l'acte: Jo, molt bé, senyor Tasis i Marca. Etc., etc. Aleshores truquen el timbre del telèfon: —Per qui demana? Per Monsieur Soterello? Ja va. — (Es transforma d'ell, i aleshores torna al telèfon.) —Digui, digui! Ah! que són al primer replà de l'escala? Ja vinc a obrir-los. (Va a la porta i entra una col·lecció de besties d'aquelles de quan les besties parlaven. I és que és un amic seu ventríloc que li gasta una brometa. Aleshores resulta que s'endevina (el públic i l'autor d'aquesta comèdia que ara s'està avortant) que l'escena passa en un circ instal·lat als afores de Mollet. Entra per la finestra d'un salt un trapezista duent del braç una meravellosa trapezista. El transformista els dona berenar-sopar i acorden assassinar el tirolès.

SEGON TEMPS

Ara passa la cosa a la barraca o carro del ventríloc. El ventríloc entra amb algunes de les besties a desar-les al seu lloc i se'n va (potser a matar el tirolès). Aleshores els ninots del ventríloc, quan queden sols, comencen a tenir vida pròpia i comencen a moure's i a parlar. Parlen de l'atemptat que es prepara contra el tirolès i se n'escriueixen. Les besties remuguen i remenen la cua d'indignació. Tot d'una se sent la veu del tirolès que canta una tirolienne magnífica, fresca, dringant. Tiroliro-liro-lei! Tot calla. Només la veu clara, transparent: Liro-liro-lei! El silenci i tot s'ha parat. Se sent el resso, el tremolor del borrisol de les cortines, l'airet de la veu fent estremir l'aire. I patac! Un xiscle

TERCER TEMPS

El circ en plena funció. Els pallassos. Toni and Perico. El del bandoleon. El Mestre de Cerimònies. Els de les catifes. Els equilibristes. El qui s'empassa els sabres. I tot d'una entren com un vent els ninots del ventríloc assassinat i prenen el sabre de dintre la boca del dels jocs de mans i l'enfonsen al cor de la meravellosa trapezista vestida amb unes malles blanques que queden tacades de sang. Es tiren unes cortines al mig de la pista i així el públic del circ no veu res i tota la troupe al mig. En aquell instant els ninots del ventríloc perden també llur vida, tornen a ésser de cartó amb les cares d'idiota i les mans de fusta. El transformista s'escabella, es desespera, s'abraona a les cames de malla del trapezista que en veure l'assassinat tem de veure-hi clar, creient que l'assassi del ventríloc fos la seva companya de mantes blanques i el pit vermell. El transformista es transforma una darrera vegada de "trapezista" "meravellosa i blanca" i descobreix la disfressa sota la qual apunyalà el ventríloc, per despitat. Els ninots del ventríloc no havien estat prou sagaços i feren víctima la bella de llur venjança.

Fi

soldats ho senten i els canons nostres, els morters, i tota la maquinària motoritzada en sentir els picarols de la TANCA ja hi estan anant i en un atac fulminant aixafen l'enemic que no en queden ni les cues. De seguida es fa un monument a la TANCA IMMORTAL i acaba l'obra de la manera que bonament es pot.

III

LEONORA, O QUAN MATAVEN PELS CARRERS

(Film de dibuixos animats)

Un taller humil com una mena de garatge de barriada. Tres o quatre operaris a cent per hora estajanovistes (com ara el Charlot en aquell film TEMPS NOUS em sembla que se'n deia) que estan fabricant un tanc a tota velocitat. I vinga sortir-los una tartana cada vegada. Hi tornen i vinga, una altra vegada el mateix: tartana que te crió. Hala! Altra vegada a la feina i zas! novament una TARTANA amb esgrafiats i tot. Aleshores el tècnic s'adona que vinga treballar fins aleshores amb el plànol equivoccat. Havien pres sempre el plànol de les tartanes en lloc del dels tancs. Mians a la feina (la sirena de les dotze, però ca! ells *duro* pencant, estajanovistes de cap a peus), i zas, en lloc d'un tanc una TANCA! Un tanc femella. Queden tan aclofats que un d'un cop de braç tira teló avall.

Al front. Les aventures de la TANCA Leonora. En deu fer de totes. Fa l'ullet als canons i als fusells i als antiaeris i tot va en doina. No hi ha manera de tornar l'ordre a tota la maquinària motoritzada del front. Els soldats s'hi fan amb les dents. Els canons estan atabalats mirant la TANCA. I cada vegada: piffa! Els antiaeris tiren tret ras. Els fusells tiren cosses per la culata. Hi ha un maremagnum que fa creure que tothom s'ha tornat boig. La TANCA avança, avança, fins a les línies contràries i barrabam! allà encara la cosa empijora. Tota la canonada alterada. Només les metralladores (femelles) s'enfolleixen a tirar contra la tanca d'enveja de veure que tota la maquinària està pels seus ferrets i les seves grans faldilles de cer. Les metralladores s'hi fan a mossegades, però els morters i els avions i els submarins les anorreen i aleshores hi ha la GRAN BATALLA maquinista. Tota la maquinària mortífera se les clava per poder conquistar la TANCA ROJA i allò esdevé un campo de GRAMANTE.

Els operaris constructors, per les finestrelles, es donen compte de la gran desfeta. No queda ni una màquina sencera al camp enemic. Tot està destrossat. Els tres o quatre mangantes del primer acte vinga tocar els picarols de la tanca i els nostres

S'ha acabat.

LLORENÇ VILLALONGA

(Ciutat de Mallorca 1897-1980)

dia que vaig obrir la caixa— per a Calais. Tot es produí d'una manera fàcil i normalíssima.

”—Hi havia alguna cosa greu?

”—Hi havia papers de la Marina, em sembla... sí, de Plymouth, exactament.

”—Però, en fi: de papers, n'hi ha de moltes classes.

”—He sentit dir que era un agent que començava, incipient. Havia començat com és de llei en aquesta classe d'agents: per la política. En realitat, havia estat captat per les seves velleïtats polítiques. Era un vell desorbitat i enfollit.

”—Tot això explica que aquell pobre home no es trobi ara darrera d'una reixa.

”—Sí. S'explica pel que li acabo de contar i a més perquè jo he presentat el professor tal com era exactament. Des del punt de vista humà, no era pas un enemic. Era un infeliç.

”—Però, llavors, ¿com s'explica la seva presència en aquestes activitats tan poc adients amb la seva manera d'ésser?

”—Si aquestes activitats fossin portades amb tota perfecció, serien invencibles —digué Marta, indiferent—. En totes les coses de la vida hi ha una falla.

”—Estic segur que tot això li ha deixat un record, no sé com dir-li-ho... amarg, potser...

”—Sí, però no cregui pas que tingui massa memòria. A més, és la vida... Què hi vol fer?

”—Encara parlarem, mentre s'anava fent fosc, d'algunes coses més. Marta estava ensopida. A quarts de sis arribà el senyor Panaiotis amb uns amics que semblaven oficials de Marina. La gent de l'aperitiu aparegué de seguida. El local s'emplenà de perfum de pastís. Georges, en això, s'acostà a la taula portant, en sengles plats, uns cargols a la borgonyona. Digué que eren un obsequi del senyor Panaiotis. Marta se'ls mirà d'una manera trista, però els cargols eren exquisits.”

SOL AL MIRADOR

I tanmateix, tenies una ànima... Quina ànima tan complexa, llunyana, incomprensible! A les vuit del matí m'havies cridat, sobressaltant-me, després d'una setmana de separació, però jo no podia acudir fins a les dotze. “Es igual —articulà el telèfon—, esperaré prenent el sol al Mirador de la Seu.” “Per què no a un costat d'un pobre. Vaig reparar que duies una mitja estripada. En el teu abrigit de “pell de vaca jove” hi havia algunes taques. En veure'm somrigueres tristament. Em vaig assegurar com un somnàmbul entre tu i el captaire, que estava adormissat. Passant per una barraca de fira, sense saber com, havia comprat un paquet de xurros. Eren freds i greixosos. Vaig recordar que et molestava l'oli d'Espanya i anava a llençar-los, però tu m'ho impedires. “No llecis una cosa tan *valable*”, digueres en el teu llenguatge estrany. I abans de menjar, la teva mà allargada i blanca va oferir el paquet obert al pobre: “Senyor...” L'home va obrir dos ulls malalts i contemplà, cegat, la teva cabellera orlificada cada pel sol de març. Els tres menjàrem en silenci. La mar estava plana, l'aire era massa calent. Al nostre davant, volaven gavines blanques que projectaven ombres bellugadisses. “Avui et dec agradar perquè no duc *poudre*, però és que no en tenc. Tampoc no posseesc ja pus guants”, començares a pensar en alemany, continuares en francès i ho expressares com Déu, que t'havia deixat de la mà, va ésser servit de disposar. No et vaig voler respondre. Una gavina va passar tan prop que vaig sentir el ventall de les seves ales sobre la meua pell humida. Mentre parlaves havies trobat dos *abdullahs* dins la bossa i en donares un al captaire. “Pobre —sonà molt fluixa la teva veu bona, que a estones té registres de religiosa o de reina medieval—, 217

pobre, què és això que té als ulls? Se'ls hauria de rentar amb suc de lletugues." Que era de fresca la teva veu de dona! Al seu conjuir, pel cel clar, dos angelets nus portaven una ribella de plata i un paquet de filetes. Els teus dits de monja amararen les filetes dins la ribella i rentaren aquells ulls peganyosos. En fer-ho tocaves amb la teva mà aquell cap brut, de cabells mostosos. Jo hauria volgut besar el teu vestit, reina Elisabeth. La calor es feia insuportable. Em vaig desfer el nu de la corbata —una corbata magnífica, obsequi teu. Et vaig mirar. Semblaves molt ocupada a untar-te la cara amb oli de coco. Vaig tornar a condormir-me. Els àngels o les gavines produïren una delicada remor d'ales. Per l'aire immòbil s'escampava un perfum que conec molt bé. Vaig sentir remoure coses dins la teva bossa: la clau del pis fregant la capsa buida dels polvoros. Murmuraves per a tu mateixa: "Oh, he trobat encara una pesseta." Després et tragueres l'abric i el teu cos fi aparegué enfundat en un vestit de seda que tenia reflexos líquids. Darrera nosaltres la Seu reverberava el sol de migdia. Jo sentia la gargamella resseca. "Estàs cansat?" No et vaig voler contestar. Els teus dits em posaren dins la boca una pastilla de menta. "Tu m'aimes encara?" "No." "Bon!" El silenci es féu més profund, els polsos me bategaven. Si les teves mans fines s'haguessin posat damunt el meu front!... "És inútil, no demanaré ni preguntaré res." Et sentia molt prop de mi. En el mar, algunes gavines cridaneres devien disputar-se una presa: jo imaginava un peix platejat i humit, romput a picades. "No preguntaré res." A través de les parpelles, el sol dibuixava taques rogenques a la meua retina. Jo veia el peix de plata, elàstic com tu, convuls sota els becs afamegats. "No preguntaré res." La meua mà, que cremava, es recolzà damunt la teva argentada túnica marina. Les gavines callaren. Mescalat amb el teu perfum, arribava, a onades, un vapor d'humitat, una olor agre i penetrant de misèria. Encara quedaven alguns xurros i els tornares a oferir al captaire: "Senyor..." Després, imagin que li donares la teva única pesseta. Ulls clucs, m'adonava de tot. Passaren dues senyores empeses que ens miraren amb ràbia; un ca ronyós vingué a posar el cap damunt la teva falda; volaven algunes mosques entorn nostre. Tenies la cara encesa. Com el nostre sol africà destruïx la teva fina pell del nord, aquesta pell que un dia es menjaren els cucs... Al nostre costat roncava el captaire. Sonava, enfora, la sirena d'un vaixell. La Seu era una gran fogaterra. Pensaves en mi? "No preguntaré res, no em mouré tan sols. Millor si el sol ens desfà en pols i l'oratge ens escampa... Millor." La suor corria pel meu front. Com el nostre sol, col·laborant amb les cremes de tocador, destruïx la teva pell! Les untures i el sol... Imaginava la teva fregint-se com la d'un peix, la teva carn que s'ha de podrir i que els cucs s'han de men-

jar. Dormirar vora un captaire, davant aquesta mar i aquest sol de luxe, voltats d'ocells i de mosques... Diluir-se en l'atmosfera. Millor... Sospiraves? Percebia la teva respiració agitada. Pensaves en mi. "Dorms?" preguntares tímidament. "Mira —afegires—, necessit que em diguis..." Arribava el moment de les explicacions. "Però no som jo, és ella qui les deu haver de donar. Jo no preguntaré res." M'estrenyeres una mà. Vaig sentir que les venes se'm congestionaven. "És una deslleialtat", vaig pensar retirant la mà. "Estimat, necessit que em diguis... Mira el vestit d'aqueix home. On podria trobar una roba com aqueixa? Com se diu?" Miraves una roba. Després de la teva absència de vuit dies, passada Déu sap amb qui, era en un boci de roba —i quina roba!— que tu pensaves. Ignoraves el seu nom? Aquesta roba no té nom ni la venen enlloc perquè la troben pertot arreu: és un producte del Temps teixit en els telers de la Misèria. Els ulls se m'ompliren de llàgrimes. Vaig pensar en les teves miuges estrí-pades, en el teu cor dislocat. "Per què calles? No vols parlar-me?" Vaig estrènyer les parpelles. Una llàgrima a punt de vessar se'n tornà cap endins. Poc després sonà novament la teva veu: "Desitges que me'n vagi?" No vaig respondre tampoc. "Ators, good-by." T'allunyares lenta, gris i plata, com un peix misteriós i llunyà. Al meu costat quedava el captaire dels ulls tracomatosos. Amb la mirada vaig seguir la teva silueta de reflexos líquids. Ni una explicació, ni un retret. Al vespre, una lletra: "Partesc. Per a mi Mallorca eres tu i sense tu *rien à faire ici*." No importa dir si tornares als vuit dies o si als quinze desaparegueres altra volta: la teva silueta líquida, contrastant amb una pell encesa, lluent d'oli de coco, quedà fixada aquell mati al Mirador, sota aquest sol que anorrea la voluntat. Es clar que tornares i és clar que desaparegueres de bell nou... Però això és a part d'aquella terrible aventura, digna de Ribera i de Zurbarán, vora un captaire, un mati de sol, al Mirador de la Seu.